

Krok k pochopení – další vzdělávání pracovníků
v sociálních službách, reg. č.: CZ.1.07/3.2.13/03.0029

PRÁVNÍ MINIMUM

Mgr. Ladislav Baše
Mgr. Michal Holeček

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

PRÁVNÍ MINIMUM

Mgr. Ladislav Baše

Mgr. Michal Holeček

Krok k pochopení – další vzdělávání
pracovníků v sociálních službách
reg. č. CZ.1.07/3.2.13/03.0029

Obsah

1. Úvod	4
2. Obecná část.....	4
2.1 Základní teoretické otázky státu a práva	4
2.2 Prameny práva v České republice.....	5
2.3 Subjekty práva	7
2.4 Právní vztahy	9
2.5 Právní odpovědnost	9
2.6 Právní odpovědi	10
3. Zvláštní část.....	11
3.1 Občanské právo hmotné a procesní.....	11
3.1.1 Vlastnické právo, podílové spoluvlastnictví, společné jmění manželů	12
3.1.1.1 Vlastnické právo	12
3.1.1.2 Podílové spoluvlastnictví.....	13
3.1.1.3 Společné jmění manželů.....	14
3.1.2 Věcná práva k věcem cizím	16
3.1.2.1 Věcná břemena	16
3.1.2.2 Zástavní právo	17
3.1.2.3 Zadržovací právo	17
3.1.3 Obecné pojednání o závazkových právních vztazích	18
3.1.4 Dědické právo	19
3.1.4.1 Testamentární dědická posloupnost.....	20
3.1.4.2 Intestátní dědická posloupnost.....	21
3.1.5 Odpovědnost za škodu	22
3.1.5.1 Obecná odpovědnost za škodu.....	22
3.1.5.2 Zvláštní odpovědnost za škodu	22
3.1.5.3 Způsob a rozsah náhrady škody	24
3.1.6 Základní pojmy a fungování civilního procesu.....	25
3.1.6.1 Sporné řízení	26
3.1.6.2 Nesporné řízení.....	27
3.1.6.3 Výkon rozhodnutí a exekuce	27
3.1.6.3.1 Soudní výkon rozhodnutí.....	28
3.1.6.3.2 Exekuční řízení	29
3.1.6.4 Insolvenční řízení.....	30
3.1.6.4.1 Konkurs	31
3.1.6.4.2 Reorganizace.....	31
3.1.6.4.3 Oddlužení	32

3.2	Obchodní právo	32
3.2.1	Základní pojmy.....	32
3.2.2	Obchodní společnosti a družstvo	34
3.2.2.1	Obchodní společnosti	34
3.2.2.1.1	Veřejná obchodní společnost	34
3.2.2.1.2	Komanditní společnost.....	35
3.2.2.1.3	Společnost s ručením omezeným.....	35
3.2.2.1.4	Akčiová společnost.....	36
3.2.2.1.5	Evropská společnost a evropské hospodářské zájmové sdružení.....	36
3.2.2.2	Družstvo	37
3.2.3	Obchodní závazkové vztahy	37
3.2.3.1	Promlčení a prekluze.....	39
3.2.4	Smlouvy dle obchodního zákoníku	40
3.3	Pracovní právo	41
3.3.1	Subjekty základních pracovněprávních vztahů	42
3.3.2	Pracovní poměr – vznik, změna, zánik	42
3.3.3	Dohody o pracích konaných mimo pracovní poměr	45
3.4	Rodinné právo	46
3.4.1	Manželství a registrované partnerství.....	46
3.4.1.1	Manželství.....	46
3.4.1.2	Registrované partnerství.....	50
3.4.2	Vztahy mezi rodiči a dětmi, rodičovská zodpovědnost.....	51
3.4.3	Náhradní výchova.....	53
4.	Závěr.....	55
5.	Použité zdroje.....	56

Použité zkratky

Ústava	ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
Obč. z.	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
o.s.ř.	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
Obch. z.	zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
ZoR	zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

1. ÚVOD

Nezbytnou podmínkou fungování moderní demokratické společnosti bývá regulace vztahů mezi jejími členy prostřednictvím práva. Právo je složitý společenský jev, který lze definovat jako souhrn (systém) obecně závazných pravidel chování (norem) stanovených a sankcionovaných státem. Stát má ve společnosti svěřenu výlučnou pravomoc na poskytování ochrany porušeným nebo ohroženým právům, kterou realizuje prostřednictvím soudů či jiných orgánů, a zároveň je jejím garantem. Právní řád České republiky je součástí kontinentálního typu právní kultury, jehož základním charakteristickým znakem je dominance psaného práva. Právo lze dělit a klasifikovat podle mnoha různých kritérií. Mezi základní způsoby členění práva patří rozdělení na právo soukromé a veřejné.

Publikace je zaměřena především na problematiku práva soukromého. Hlavní důraz je kladen na vysvětlení základních právních pojmů a principů, se kterými se běžně setkáváme v rámci jednotlivých právních odvětví.

Cílem této publikace je podání komplexního přehledu o platné právní úpravě v České republice, především na poli soukromého práva, a efektivní prohloubení a doplnění vzdělávání pracovníků v sociálních službách.

2. OBECNÁ ČÁST

2.1 Základní teoretické otázky státu a práva

Česká republika je svrchovaný, jednotný a demokratický právní stát s liberálním politickým režimem, v němž je státní moc suverénní na celém území a je odvozena od lidu. V České republice je plně uplatňován **princip dělby moci** (tzv. princip brzd a protivah), který rozděluje státní moc na zákonodárnu, výkonnou a soudní.

Zákonodárná moc je v ČR vykonávána Parlamentem České republiky, který se dále dělí na dvě komory, a to Poslaneckou sněmovnu (200 členů) a Senát (81 členů).

Moc výkonná je svěřena do rukou vlády jako vrcholného orgánu exekutivy a prezidenta republiky. Každý člen vlády zpravidla spravuje ministerstvo jakožto ústřední správní úřad.

Moc soudní představují nestranné a nezávislé soudy, které tvoří ucelenou soustavu (Nejvyšší soud, Nejvyšší správní soud, vrchní soudy, krajské soudy a okresní soudy). Ústavní soud je zvláštním ústavním orgánem soudního typu, který chrání ústavnost tím, že na kvalifikovaný návrh posuzuje soulad jak právních předpisů, tak i rozhodnutí jiných orgánů s ústavním pořádkem ČR. Obecné soudy zajišťují právo každého domáhat se ochrany svých práv a výlučně rozhodují o vině a trestu za trestné činy.

Demokratický právní stát zaručuje všem lidem svobodu a rovnost v důstojnosti i v právech. Státní moc lze uplatňovat jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví. Každý může činit, co není zakázáno, a naopak, nikdo nesmí být nucen činit něco, co zákon neukládá.

2.2 Prameny práva v České republice

Právní řád České republiky je součástí kontinentálního typu právní kultury, jehož základním charakteristickým znakem je dominance psaného práva. Právní předpisy neboli normativní právní akty se liší zejména podle právní síly a s tím spojené závaznosti, přičemž platí, že právní norma nižší právní síly nesmí odporovat právní normě vyšší právní síly. Hierarchii norem v právním řádu České republiky si můžeme zjednodušeně představit jako pyramidu.

5. patro pyramidy (vrchol):

- **Ústavní pořádek** (Ústava ČR, Listina základních práv a svobod, ale i ústavní zákon o vytvoření vyšších územních samo-

správných celků (kraje), ústavní zákon o bezpečnosti, ústavní zákon o referendu o přistoupení ČR k EU a další).

- **Mezinárodní smlouvy** – k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je ČR vázána. Mezinárodní smlouvy požívají tzv. aplikační přednosti před zákonem.
- **Rozhodnutí Evropského soudního dvora, nařízení orgánů Evropské unie, příp. jiné přímo závazné akty EU, rozsudky Evropského soudu pro lidská práva.**

4. patro pyramidy:

- **Zákony**
- **Zákonná opatření Senátu** – dojde-li k rozpuštění Poslanecké sněmovny, přísluší Senátu přijímat zákonná opatření ve věcech, které nenesou odkladu a vyžadovaly by jinak přijetí zákona. Zákonná opatření Senátu musí být dodatečně schválena Poslaneckou sněmovnou na její první chůzi.
- **Nálezy Ústavního soudu ve věcech zrušení právních předpisů** – mají derogační (zrušovací) účinek vůči zákonům a jiným právním předpisům. Ústavní soud má pravomoc interpretovat vzájemné vztahy právních norem v rámci právního řádu.

3. patro pyramidy:

- **Nařízení vlády** – vydávaná k provedení zákona.

2. patro pyramidy:

- Právní předpisy ministerstev a jiných správních úřadů, tzv. **vyhlášky ministerstev** – vydávány pouze na základě zákona a v jeho mezích (k jeho provedení).

1. patro pyramidy:

- **Obecně závazné vyhlášky kraje** – vydává zastupitelstvo kraje v rámci samostatné působnosti.
- **Nařízení kraje** – vydává rada kraje v rámci výkonu přenesené působnosti.
- **Obecně závazné vyhlášky obce** – vydává zastupitelstvo obce v rámci samostatné působnosti.
- **Nařízení obce** – vydává rada obce v rámci výkonu přenesené působnosti.

Zákony, nařízení vlády, vyhlášky ministerstev, některé nálezy Ústavního soudu jsou publikovány ve Sbírce zákonů. Právní předpisy vydávané krajem pak ve věstníku kraje a právní předpisy vydávané obcí se vyvěšují na úřední desce. Mezinárodní smlouvy jsou publikovány ve Sbírce mezinárodních smluv.

2.3 Subjekty práva

Pro účastníky právních vztahů se používá pojem subjekty práva, jelikož jde o osoby, které mají právní subjektivitu. Tyto osoby jsou způsobilé mít práva a povinnosti, a tedy stát se subjektem právního vztahu.

V zásadě rozlišujeme **osoby fyzické, právnické** a potažmo i **veřejnoprávní korporace**, mezi které patří především stát, případně územní samosprávné celky (obce, kraje).

Právní subjektivita fyzické osoby, tedy způsobilost mít práva a povinnosti, vzniká narozením a zaniká smrtí, resp. prohlášením za mrtvého. Způsobilost mít práva a povinnosti má i počaté dítě, narodí-li se živé. Z uvedeného vyplývá, že nasciturus (plod v lůně matčině) může např. zdědit majetek, ovšem, narodí-li se živý. Způsobilosti mít práva a povinnosti nemůže být nikdo zbaven a ani nijak omezen. Tento fakt garantuje v právním řádu ČR Listina základních práv a svobod. Od právní subjektivity musíme striktně odlišovat **způsobilost k právním úkonům**, tedy vlastními právními úkony nabývat práv a brát na sebe povinnosti. Způsobilost k právním úkonům vzniká v plném rozsahu zletilostí, tedy dosažením 18 let věku, anebo soudně povoleným sňatkem (od 16 let). Nezletilí mají způsobilost jen k takovým právním úkonům, které jsou svou povahou přiměřené rozumové a volní vyspělosti odpovídající jejich věku (např. malé dítě si může koupit zmrzlinu, tj. uzavřít kupní smlouvu, ovšem nemůže uzavřít smlouvu úvěrovou apod.). Způsobilosti k právním úkonům však může být fyzická osoba soudním rozhodnutím zbavena nebo omezena pro některé úkony (např. trpí-li duševní poruchou, která není jen přechodná). V těchto případech pak za osobu jedná její zákonný

zástupce (ustanovený opatrovník). Způsobilost k protiprávnímu jednání se nabývá v zásadě dosažením věku 15 let, všeobecně je však vázána i na příčetnost, tedy schopnost ovládat a rozpoznat následky svého chování.

Za **právníckou osobu** se označuje subjekt uměle vytvořený na základě zákona (např. registrací podle obchodního zákoníku či jiného zvláštního zákona – církve, politické strany), anebo přímo ze zákona. Právnícká osoba získává způsobilost k právům a povinnostem (právní subjektivitu) i způsobilost k právním úkonům okamžikem jejího vzniku (např. zápisem akciové společnosti do obchodního rejstříku). Tyto způsobilosti ztrácí okamžikem jejího zániku (např. výmazem z obchodního rejstříku). Způsobilost k protiprávnímu jednání právníckých osob byla dlouhou dobu omezená a týkala se pouze soukromoprávních a správních deliktů. Od nabytí účinnosti zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právníckých osob a řízení proti nim, se stávají i právnícké osoby odpovědné za v zákoně vyjmenované trestné činy. Sankcí za jejich deliktní jednání budou nejčastěji peněžité tresty, ovšem může dojít i ke zrušení právnícké osoby.

Veřejnoprávní korporace jsou zvláštním typem právnícké osoby, jedná se o subjekty mocensky vybavené k plnění úkolů veřejného práva. Typickými představiteli těchto subjektů jsou stát, obce nebo kraje. V rámci zákonem stanovených pravomocí jsou veřejnoprávní korporace způsobilé rozhodovat o právech a povinnostech jiných osob. Platí zde ovšem tzv. zásada enumerativnosti veřejnoprávních pretenzí, kdy veřejnoprávní korporace mohou uplatňovat mocenské prostředky v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví (např. finanční úřad jako státní orgán může proti nám postupovat při výběru daní pouze zákonem stanoveným postupem, ukládat přesně stanovené sankce apod.) Tuto zásadu nám v právním řádu ČR garantuje Ústava a Listina základních práv a svobod.

2.4 Právní vztahy

Právní vztah je společenský vztah dvou nebo více subjektů práva, přičemž tyto subjekty mají k sobě navzájem určitá práva a také povinnosti. Ke vzniku právního vztahu dochází nejčastěji na základě právního úkonu, zejména smlouvy. Právní vztah ale může vzniknout také na základě zákona, rozhodnutí soudu, události či protiprávního stavu.

Poruší-li subjekt právního vztahu povinnost, kterou má vůči druhé straně, vzniká mu pak právní odpovědnost a druhé straně právo na náhradu škody či jinou kompenzaci v důsledku porušení povinnosti.

Právním vztahům se budeme blíže věnovat ve zvláštní části této publikace.

2.5 Právní odpovědnost

Jak již bylo naznačeno výše, právní odpovědností rozumíme zvláštní formu právního vztahu, ve kterém dochází ke vzniku nové, druhotné právní povinnosti sankční povahy, a to v důsledku porušení povinnosti primárně stanovené. V českém právu rozlišujeme **odpovědnost subjektivní** a **odpovědnost objektivní**.

O **objektivní** právní odpovědnosti hovoříme tehdy, kdy je osoba odpovědná za vzniklý protiprávní stav či výsledek, a to bez ohledu na zavinění. To znamená, že se odpovědnou za porušení práva stává osoba, která stav nezavinila. Zmírnění této odpovědnosti pak přináší v zákonem stanovených případech možnost uplatnění tzv. **liberace**. V důsledku uplatnění liberačních důvodů se může dotčená osoba objektivní odpovědnosti zprostit, pokud prokáže, že by protiprávní stav nastal, i kdyby vynaložila veškeré úsilí.

Dalším druhem je odpovědnost **subjektivní** neboli odpovědnost za zavinění. V tomto případě pak odpovídá osoba, která protiprávní stav zavinila svým jednáním či opomenutím jednání.

2.6 Právní odvětví

Právo lze dělit a klasifikovat podle mnoha různých kritérií. Mezi základní způsoby členění práva patří rozdělení na **právo soukromé** a **veřejné**. Toto dělení pochází už z práva římského (na recepci římského práva je založen kontinentální typ právní kultury, který je uplatňován v ČR), kde se odlišovalo především to, jaký zájem chrání. Pokud šlo o zájem státu, bylo to právo veřejné, jestliže jednotlivce, pak právo soukromé. Existuje ale více teorií, jak tímto způsobem právo dělit, např. podle vztahu jeho adresátů, pokud jsou si rovni a vzájemná práva a povinnosti si stanoví dohodou, jde o soukromé právo, naopak pokud je jeden z nich v nadřazeném postavení a práva a povinnosti může stanovit ostatním i proti jejich vůli, jde o právo veřejné. V rámci tohoto základního dělení pak rozlišujeme jednotlivá **právní odvětví**.

Hlavním znakem **soukromého práva** je, že zúčastněné subjekty mají rovné postavení a právní vztahy vznikají, mění se či zanikají na základě právních úkonů subjektů. Subjekty tak disponují autonomií vůle a jednají podle svého vlastního uvážení. Sankce při porušení daných povinností jsou přímo úměrné způsobené škodě. Nejčastěji půjde o náhradu škody v penězích, resp. uvedení do původního stavu a v případě nemajetkové újmy o omluvu či jinou satisfakci.

Do oblasti soukromého práva tedy řadíme:

- Občanské právo
- Obchodní právo
- Rodinné právo
- Pracovní právo
- Mezinárodní právo soukromé
- Právo mezinárodního obchodu

Naproti tomu **veřejné právo** charakterizuje nadřazenost orgánů veřejné moci vůči ostatním subjektům práva. Orgány veřejné moci rozhodují o subjektivních právech a povinnostech ostatních osob a právní vztahy vznikají, mění se a zanikají na základě právních aktů orgánů veřejné moci. Sankce při porušení povinnosti

v oblasti veřejného práva nejsou v hmotné relaci ke způsobené újmě. Sankce má pak funkci zejména preventivní a represivní, tedy potrestání pachatele.

Do oblasti práva veřejného řadíme:

- Trestní právo
- Správní právo
- Ústavní právo
- Finanční právo
- Mezinárodní právo veřejné

Závěrem můžeme shrnout, že veřejné právo je právo upravující vztahy, v nichž alespoň na jedné straně vystupuje orgán veřejné moci jako její nositel (jinak řečeno vykonavatel), případně právo, jehož adresáty jsou vykonavatelé veřejné moci. Soukromé právo je právo, jež upravuje (veškeré) vztahy ostatní (jehož adresáty jsou ti, kdo vykonavateli veřejné moci nejsou).¹

3. ZVLÁŠTNÍ ČÁST

3.1 Občanské právo hmotné a procesní

Občanské právo hmotné upravuje osobní a majetkové vztahy fyzických a právnických osob, majetkové vztahy mezi těmito osobami a státem a jinými veřejnoprávními korporacemi, jakož i vztahy vyplývající z práva na ochranu osobnosti, a konečně i vztahy majetkovým vztahům podobné nebo s nimi související (jež se často označují jako vztahy osobně-majetkové), nejsou-li ovšem regulovány právními normami jiných odvětví subsystému soukromého práva. Základním právním předpisem je zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Občanské právo procesní stanovuje závazný postup soudů při řešení sporů a dále upravuje způsob, jakým procesní strany mohou uplatňovat svá práva při soudním řízení a činit jednotlivé

¹ Fiala, J., Kindl, M. a kol. *Občanské právo hmotné*, 2. vyd., Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, ISBN 978-80-7380-228-8, s. 30

úkony. Jinými slovy řečeno, občanské právo procesní upravuje vztahy pro aplikaci práva hmotného. Tato pravidla jsou především stanovena v zákoně č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

S ohledem na shora uvedené můžeme dovodit, že mezi občanským právem hmotným a procesním je vztah účelu (splnit právo hmotné) a prostředku (jímž je zase právo procesní).²

3.1.1 Vlastnické právo, podílové spoluvlastnictví, společné jmění manželů

3.1.1.1 Vlastnické právo

Právo nabývat vlastnictví patří mezi nejdůležitější a nejzákladnější lidská práva garantovaná ústavně Listinou základních práv a svobod. Každá osoba má právo vlastnit majetek a každé vlastnické právo požívá stejné právní ochrany. **Vlastnictví** se vykládá jako absolutní neomezené právní panství nad věcí. Ve skutečnosti je ovšem vlastnictví omezeno vlastnickým právem druhých osob (má svoboda končí tam, kde začíná svoboda jiných osob). Vlastník má právo předmět svého vlastnictví držet, užívat, požívat jeho plody a užítky a nakládat s ním dle vlastního uvážení (např. prodat, darovat či dokonce zničit). Předmětem vlastnictví jsou především **věci** (nemovité věci jsou pozemky a stavby spojené se zemí pevným základem, ostatní věci jsou movité – § 119 Obč. z.), **ovladatelné přírodní síly** (el. energie, voda apod.), **byty a nebytové prostory**.

Vlastník má právo na ochranu proti tomu, kdo do jeho vlastnického práva neoprávněně zasahuje; soudní ochrana je realizována prostřednictvím tzv. vlastnických žalob, a to **žalobou na vydání věci a negatorní žalobou** (vlastník se domáhá uložení povinnosti zdržet se určitého rušení).

Vlastnictví věci lze nabýt kupní, darovací nebo jinou smlouvou, děděním, rozhodnutím státního orgánu nebo na základě jiných skutečností stanovených zákonem. Převádí-li se movitá věc, nabývá se vlastnictví převzetím věci, není-li právním předpisem stanoveno nebo účastníky dohodnuto jinak. Převádí-li se nemovitá

2 Kindl, M., Šíma, A., David, O. *Občanské právo procesní*. 2. rozš. vyd., Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-098-7, s. 35

věc na základě smlouvy, nabývá se vlastnictví vkladem do katastru nemovitostí podle zvl. předpisů, pokud zvl. zákon nestanoví jinak.

Tzv. jinou skutečností stanovenou zákonem, na základě které lze nabýt vlastnictví věci, je **vydržení**. Oprávněný držitel se stává vlastníkem věci, má-li ji nepřetržitě v držbě po dobu tří let, jde-li o movitost, a po dobu deseti let, jde-li o nemovitost (§ 134 Obč. z.). Shora uvedené ustanovení lze vysvětlit na jednoduchém příkladu. Pokud dojde k uzavření smlouvy o převodu nemovitosti, která je absolutně neplatná (například pro vadu osoby; příkladem může být existence duševní poruchy, která činila v době projevu vůle jednající osobu k tomuto úkonu nezpůsobilou), přičemž jednající strana (kupující) nemohla tuto vadu rozpoznat (je tedy dána existence dobré víry kupujícího), nedošlo na základě takto uzavřené kupní smlouvy k převodu vlastnického práva, nýbrž kupující se stal pouze oprávněným držitelem věci. Bude-li stav oprávněné držby, tj. stav faktický, trvat po zákonem stanovenou dobu, dojde k nabytí vlastnického práva na základě právní skutečnosti, kterou je plynutí času – vydržecí lhůty, tedy vydržením. Existence institutu vydržení je opodstatněna potřebou uvést do souladu faktický dlouhodobý stav se stavem právním.

3.1.1.2 Podílové spoluvlastnictví

Zvláštním typem vlastnictví je **podílové spoluvlastnictví**, kdy k jedné věci váznou vlastnická práva více osob zároveň. Výše podílů pak vyjadřuje míru, v jaké se jednotliví spoluvlastníci podílejí na právech a povinnostech vyplývajících ze spoluvlastnictví ke společné věci. Výše podílů je rozhodující zejména při hlasování o hospodaření se společnou věcí či při dělení nákladů a zisků. Není-li právním předpisem stanoveno nebo účastníky dohodnuto jinak, jsou podíly všech spoluvlastníků stejné. Převádí-li se spoluvlastnický podíl, mají spoluvlastníci předkupní právo, ledaže jde o převod osobě blízké.³ Spoluvlastníci se mohou dohodnout o zrušení spoluvlastnictví a o vzájemném vypořádání. Nedojde-li k dohodě, zruší spoluvlastnictví a provede vypořádání na návrh některého spolu-

3 Osobou blízkou je příbuzný v řadě přímé, sourozenec a manžel, partner; jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké, jestliže by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní. Stupeň příbuzenství dvou osob se určuje podle počtu zrození, jimiž v řadě přímé pochází jedna od druhé a v řadě pobočné obě od nejbližšího společného předka (§ 116, 117 Obč. z.).

vlastníka soud. Přihlédne přitom k velikosti podílů a k účelnému využití věci. Není-li rozdělení věci dobře možné, přikáže soud věc za přiměřenou náhradu jednomu nebo více spoluvlastníkům (přihlédne přitom k tomu, aby věc mohla být účelně využita). Nechce-li věc žádný ze spoluvlastníků, nařídí soud její prodej a výtěžek rozdělí podle podílů. Z důvodů zvláštního zřetele hodných soud nezruší a nevyořádá spoluvlastnictví přikázáním věci za náhradu nebo prodejem věci a rozdělením výtěžku.

3.1.1.3 Společné jmění manželů

Za další zvláštní typ vlastnictví můžeme považovat **společné jmění manželů** (dříve bezpodílové spoluvlastnictví manželů). Společné jmění manželů tedy představuje majetkové společenství manželů, jež zahrnuje jejich práva a závazky a také věci. Může vzniknout pouze mezi manžely a nikdy mezi žádnými dalšími osobami. Společné jmění manželů tvoří majetek nabytý některým z manželů nebo jimi oběma společně za trvání manželství, s výjimkou:

- majetku získaného dědictvím nebo darem,
- majetku nabytého jedním z manželů za majetek náležející do výlučného vlastnictví tohoto manžela (tzv. transformovaný majetek),
- věcí, které podle své povahy slouží osobní potřebě jen jednoho z manželů,
- věcí vydaných v rámci předpisů o restituci majetku jednoho z manželů, který měl vydanou věc ve vlastnictví před uzavřením manželství a nebo jemuž byla věc vydána jako právnímu nástupci původního vlastníka.

Dále společné jmění manželů tvoří závazky, které některému z manželů nebo oběma manželům společně vznikly za trvání manželství, s výjimkou:

- závazků týkajících se majetku, který náleží výhradně jednomu z nich,
- závazků, jejichž rozsah přesahuje míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů, které převzal jeden z nich bez souhlasu druhého.

K modifikaci rozsahu společného jmění manželů může dojít jednak dohodou manželů, jednak soudním rozhodnutím. U smluvní modifikace zákon stanoví obligatorní formu notářského zápisu. Právní praxe dovozuje, že manželé mohou ze svého společného jmění vyjmout vše, až na obvyklé vybavení společné domácnosti.

Obvyklou správu majetku náležejícího do společného jmění manželů může vykonávat každý z manželů. V ostatních záležitostech je třeba souhlasu obou manželů; jinak je právní úkon relativně neplatný (tzn. neplatnosti takového právního úkonu je třeba se dovolat v 3 leté lhůtě, jinak se považuje za platný).

Společné jmění manželů zaniká zánikem manželství. Kromě toho však může zaniknout i za trvání manželství, a to prohlášením konkursu na jednoho z manželů nebo uložením trestu propadnutí majetku. Po zániku manželství pak dochází k vypořádání společného jmění manželů, a to:

- dohodou,
- rozhodnutím soudu na návrh jednoho z manželů,
- fikcí vypořádání.

Při vypořádání společného jmění manželů se vychází z toho, že podíly obou manželů na majetku patřícím do jejich společného jmění jsou stejné. Stejně tak se vychází z toho, že závazky obou manželů vzniklé za trvání manželství jsou povinni manželé splnit rovným dílem. Dále se přihlédne především k potřebám nezletilých dětí, k tomu, jak se každý z manželů staral o rodinu, a k tomu, jak se zasloužil o nabytí a udržení společného jmění. Při určení míry přičinění je třeba vzít též zřetel k péči o děti a k obstarávání společné domácnosti.

Nedošlo-li do tří let od zániku společného jmění manželů k jeho vypořádání dohodou nebo nebyl-li do tří let od jeho zániku podán návrh na jeho vypořádání rozhodnutím soudu, platí ohledně movitých věcí, že se manželé vypořádali podle stavu, v jakém každý z nich věci ze společného jmění manželů pro potřebu svou,

své rodiny a domácnosti výlučně jako vlastník užívá. O ostatních movitých věcech a o nemovitých věcech platí, že jsou v podílovém spoluvlastnictví a že podíly obou spoluvlastníků jsou stejné; totéž platí přiměřeně o ostatních majetkových právech, pohledávkách a závazcích manželům společných (§ 150 odst. 4 Obč. z.).

3.1.2 Věcná práva k věcem cizím

Věcná práva k věcem cizím jsou zvláštní kategorií věcných práv, která spočívají v určitém omezení vlastnického práva vlastníka dané věci. Do této kategorie patří zejména věcná břemena, zástavní a zadržovací právo.

3.1.2.1 Věcná břemena

Věcná břemena svou vlastní existencí **omezují vlastníka nemovité** věci ve prospěch někoho jiného, a sice tak, že tento vlastník nemovité věci je povinen něco strpět, něčeho se zdržet nebo něco konat. Věcná břemena dělíme na **osobní** (in personam) a **věcná břemena, z nichž je oprávněn každý vlastník konkrétní nemovitosti** (in rem). Uvedené základní rozdělení věcných břemen tedy znamená, že z věcných břemen osobních (in personam) je oprávněna konkrétní osoba, právnická či fyzická, a věcné břemeno svědčí pouze v její prospěch, je proto nepřevoditelné a jeho trvání, není-li dohodnuto jinak, je co do časového hlediska omezeno pouze na právní existenci osoby, které svědčí.

Jiná situace je u věcných břemen, jež svědčí vlastníku konkrétní nemovitosti. V takovém případě požívá výhody každý vlastník tzv. panující nemovitosti, tj. nemovitosti, která je existencí věcného břemene vůči jiné nemovitosti zvýhodněna. Pokud dojde ke změně vlastníka panující nemovitosti, nemá tato právní skutečnost žádný vliv na trvání věcného břemene.

Věcná břemena vznikají písemnou smlouvou (nutno vložit do katastru nemovitostí), na základě závěti ve spojení s výsledky řízení o dědictví, schválenou dohodou dědiců, rozhodnutím příslušného orgánu nebo ze zákona. Právo odpovídající věcnému břemenu lze nabýt také výkonem práva (vydržením), a to za předpokladu, že je toto právo vykonáváno nejméně po dobu deseti let.

3.1.2.2 Zástavní právo

Zástavní právo slouží k zajištění pohledávky pro případ, že dluh, který jí odpovídá, nebude včas splněn s tím, že v tomto případě lze dosáhnout uspokojení z výtěžku zpeněžení zástavy. Věřitel má tedy jistotu, že jeho pohledávka bude uspokojena buď ze strany dlužníka, anebo zpeněžením zástavy. Zástavní právo se v praxi hojně využívá k zajištění hypotečních úvěrů, kdy dlužník dává do zástavy pořizovanou nemovitost.

Zástavní právo vzniká na základě písemné smlouvy (zástavní právo smluvní), na základě rozhodnutí soudu, kterým se schvaluje dohoda o vypořádání dědictví, dále na základě jiného konstitutivního rozhodnutí soudu nebo správního úřadu a konečně rovněž ze zákona. Dále pak zde musí být dána existence zástavy, tj. způsobilého předmětu zajištění (např. věc movitá, nemovitá, podnik apod.), a konečně zde musí být dána i existence pohledávky, kterou toto zástavní právo má zajišťovat. Zástavu lze zpeněžit na návrh zástavního věřitele ve veřejné dražbě nebo soudním prodejem zástavy.

3.1.2.3 Zadržovací právo

Zadržovací (retenční) právo slouží k **zajištění** pohledávky tím, že věřitel zadrží movitou věc dlužníka s podmínkou, že dlužníkovi věc nevydá, dokud mu dlužník neposkytne požadované plnění. Ke vzniku zadržovacího práva nemusí dát dlužník souhlas, předmět zadržovacího práva mu však nesmí být věřitelem odejmut svémocně nebo lstí. Zadržovací právo slouží pouze k zajištění pohledávky, nikoliv k její úhradě. Zadržovací právo vznikne jednostranným úkonem oprávněné osoby, kterým vyjadřuje svoji vůli předmět retenčního práva zadržet. Oprávněná osoba je však povinna zadržení věci a důvody tohoto zadržení oznámit bez zbytečného odkladu dlužníkovi.

Zadržovací právo zaniká zánikem zajištěné pohledávky, zánikem zadržené věci anebo vydáním zadržené věci dlužníku. Toto právo zaniká i tehdy, jestliže dlužník poskytne oprávněné osobě s jejím souhlasem jinou jistotu.

3.1.3 Obecné pojednání o závazkových právních vztazích

Závazkové právo upravuje vztahy mezi věřiteli a dlužníky. Základními pojmy v oblasti závazkového práva jsou: věřitel, dlužník, pohledávka, dluh. **Věřitel** je subjekt ze závazkového vztahu oprávněný, **dlužníkem** je subjekt ze závazkového vztahu povinný. **Pohledávka** je subjektivní právo věřitele, tedy vlastníka pohledávky, požadovat od dlužníka, aby něco konal, nekonal, strpěl apod. (např. zaplatil požadovanou peněžitou částku). **Dluh** je povinnost dlužníka něco poskytnout věřiteli. Jakmile se pohledávka stane splatnou, vzniká věřiteli nárok a s tím spojené právo tuto pohledávku vymáhat i soudní cestou. Závazkové právní vztahy vznikají nejčastěji ze smluv (kupní, darovací, o dílo, o půjčce aj.), ze způsobení škody či bezdůvodného obohacení.

S ohledem na shora uvedené můžeme tedy definovat základní prvky závazkového právního vztahu:

- **Subjekty** (tedy osoby – v právním smyslu – mezi nimiž vztahy vznikají),
- **Předmět** (to, čeho se vztah týká),
- **Obsah** (vzájemná práva a povinnosti).

Prodlení dlužníka nastává tehdy, pokud dlužník neplní řádně a včas své povinnosti. Jde-li o prodlení s plněním věci, odpovídá dlužník za její ztrátu, poškození nebo zničení, ledaže by k této škodě došlo i jinak. Jde-li o prodlení s plněním peněžitého dluhu, má věřitel právo požadovat od dlužníka vedle plnění úroky z prodlení, případně poplatky z prodlení (např. při nájmu bytu). Právo věřitele na náhradu škody způsobené prodlením dlužníka není dotčeno; při prodlení s plněním peněžitého dluhu lze však náhradu škody požadovat, jen pokud není kryta úroky z prodlení nebo poplatkem z prodlení.

Prodlení věřitele nastává, jestliže nepřijal řádně nabídnuté plnění nebo neposkytl v době plnění součinnost potřebnou ke splnění dluhu. V takových případech je věřitel zejména povinen

nahradiť dlužníkovi náklady, ktoré mu tým vznikly (cestovné, poštovné) či vzniklou škodu. Prodlžením vŕiteľa na nŕho pŕechází nebezpečí nahodilŕ zkázy vŕci.

3.1.4 Dŕdickŕ právo

Dŕdickŕm právem rozumíme souhrn pravidel, jimiŕ se řídí pŕechod práv a povinností zemŕelŕho na jeho právni nástupce. V úvodu je tŕeba vymezit nŕkterŕ základní pojmy:

- **Zŕstavitel** – zŕstavitelem se rozumí vŕlučně fyzická osoba, jejíŕ majetek má bŕt v okamŕiku její smrti pŕedmŕtem pŕechodu na jiné osoby a také dŕdickŕho řizení.
- **Dŕdic** – za dŕdice je považována osoba, na niŕ mají po zŕstavitelovŕ smrti pŕejít jeho práva a povinnosti, a to bez ohledu na to, z jakŕho titulu se tak stane. Na rozdíl od zŕstavitele mŕŕe bŕt dŕdicem jakákoliv osoba, tedy i osoba právnická, vŕetnŕ státu.
- **Pozŕstalost** – pozŕstalost je pojem širší nežli pojem dŕdictví a tvoŕí ji veškerŕ jmŕnŕ zŕstavitele k okamŕiku jeho smrti, které je zpŕsobilŕ pŕejít.
- **Dŕdictví** – dŕdictvím se rozumí ta část z pozŕstalosti, která skutečně pŕejde na zŕstavitelovy dŕdice.

Mezi základní zásady dŕdickŕho práva patŕí zásada autonomie vŕle, zásada nabytí dŕdictví smrtí zŕstavitele, zásada univerzální sukcese (tj. dŕdicovŕ vstupují do práv a povinností zemŕelŕho co do celku, tedy dŕdí pomŕrnŕ jak aktiva, tak pasiva) a zásada, ŕe dŕdicovŕ jsou povinni k úhradŕ dluhŕ zŕstavitelových pomŕrnŕ podle svŕch dŕdickŕch podílŕ.

Osoba zpŕsobilá stát se dŕdicem musí splňovat určité všeobecnŕ požadavky, a to zejména musí mít právni subjektivitu v okamŕiku zŕstavitelovy smrti. Osoba se dále stává nezpŕsobilou k dŕdŕní, pokud spáchala úmyslnŕ trestnŕ čin proti zŕstaviteli, jeho manželu, dŕtem nebo rodičŕm anebo se dopustila zavrŕeníhodného jednání proti projevu poslední vŕle zŕstavitelovy. Mŕŕe vŕak dŕdit, jestliŕe mu zŕstavitel tento čin odpustil.

Potomek zůstavitele může být také **vyděděn**, tedy vyjmut z dědické způsobilosti, a to listinou o vydědění. Důvody vydědění jsou zákonem taxativně vymezeny a vztahují se zejména na trvalý nezájem potomka o zůstavitele, odmítnutí pomoci zůstaviteli, spáchání trestného činu či vedení trvale nezřízeného života.

Dědic odpovídá do výše ceny nabytého dědictví za přiměřené náklady spojené s pohřbem zůstavitele a za zůstavitelovy dluhy, které na něj přešly zůstavitelovou smrtí. Je-li více dědiců, odpovídají za náklady zůstavitelova pohřbu a za dluhy podle poměru toho, co z dědictví nabyli, k celému dědictví.

Český právní řád rozlišuje dva dědické tituly, a sice **testament** (závěť) a **zákon**. Dle toho pak rozlišujeme tzv. testamentární dědickou posloupnost a tzv. intestátní dědickou posloupnost.

3.1.4.1 Testamentární dědická posloupnost

Závěť je jednostranný právní úkon, který obsahuje projev vůle zůstavitele o tom, na koho má v případě jeho smrti připadnout jeho zanechaný majetek. Zůstavitel může závěť buď napsat **vlastní rukou**, nebo ji zřídit v **jiné písemné formě za účasti svědků** nebo **ve formě notářského zápisu**.

V každé závěti musí být uveden den, měsíc a rok, kdy byla podepsána, jinak je neplatná. Obecně lze konstatovat, že závěť může pořádit pouze osoba, která je v momentě pořízení poslední vůle způsobilá k právním úkonům. Pozdější zbavení či omezení způsobilosti již na závěť nemá vliv. Závěť může být pořizovatelem kdykoliv změněna, odvolána či úplně zrušena. Obsahem závěti musí být samotné ustanovení dědiců. V závěti lze ustanovit i více dědiců a určit jejich podíly. V případě, že podíly nejsou stanoveny, platí, že podíly jsou stejné.

Nezletilým potomkům se musí dostat aspoň tolik, kolik činí jejich dědický podíl ze zákona, a zletilým potomkům aspoň tolik, kolik činí jedna polovina jejich dědického podílu ze zákona.

3.1.4.2 Intestátní dědická posloupnost

Intestátní dědická posloupnost je slabším dědickým titulem, a proto mohou zákonní dědicové dědit pouze v případě, že zůstavitel nezanechal platnou závěť nebo pokud závětí nepořídil o celém svém majetku. Současná úprava intestátní dědické posloupnosti vychází z konstrukce **čtyř dědických skupin**.

Do **první** dědické skupiny jsou zařazeni potomci zůstavitele a dále zůstavitelův manžel nebo registrovaný partner. V této dědické skupině nabývají všichni dědicové dědictví rovným dílem. Nedědí-li některé dítě, nabývají jeho dědického podílu stejným dílem jeho děti. Jestliže nedědí ani tyto děti nebo některé z nich, dědí stejným dílem jejich potomci. Manžel nebo registrovaný partner nemůže zdědit celý majetek v první dědické skupině, bude ale zařazen do druhé dědické skupiny.

V **druhé** skupině dědí manžel nebo partner, zůstavitelovi rodiče a dále ti, kteří žili se zůstavitelem nejméně po dobu jednoho roku před jeho smrtí ve společné domácnosti a kteří z tohoto důvodu pečovali o společnou domácnost nebo byli odkázáni výživou na zůstavitele (tzv. **osoba spolužijící**). Dědici druhé skupiny dědí stejným dílem, manžel nebo partner však vždy nejméně polovinu dědictví. Osoba spolužijící nemůže zdědit celý majetek v druhé dědické skupině.

Do **třetí** dědické skupiny jsou zařazeni sourozenci zůstavitele a spolužijící osoby, pokud nedědily jako dědicové druhé skupiny. Sourozenci a spolužijící osoby jsou povoláni za dědice rovným dílem. Nedědí-li některý ze sourozenců zůstavitele, nabývají jeho dědického podílu stejným dílem jeho děti.

Nedědí-li žádný dědic ve třetí skupině, ve **čtvrté** skupině dědí stejným dílem prarodiče zůstavitele, a nedědí-li žádný z nich, dědí stejným dílem jejich děti.

Čtvrtá dědická skupina je poslední skupinou zákonných dědiců, jestliže nedojde k určení dědice z okruhu osob zde uvedených, přechází pozůstalost na stát jako tzv. **odúmrtí**.

3.1.5 Odpovědnost za škodu

V českém právu je na **škodou** nahlíženo jako na újmu, kterou lze vyjádřit v penězích. Podle předmětu znehodnocení rozlišujeme škodu na majetku, na zdraví, na občanské cti (dobré pověsti) atd. Občanský zákoník klade důraz na tzv. **prevenční povinnost**. Každý je povinen počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví, na majetku, na přírodě a životním prostředí. Komu škoda hrozí, je povinen k jejímu odvrácení zakročit způsobem přiměřeným okolnostem ohrožení.

3.1.5.1 Obecná odpovědnost za škodu

Obecnou odpovědnost za škodu má každá fyzická i právnická osoba. V jejím rámci odpovídá nejen za škodu, kterou sama způsobila porušením povinnosti, ale i za škodu, kterou při její činnosti způsobily jiné osoby, které ke své činnosti použila, např. její zaměstnanci. Odpovědnosti se zproští ten, kdo prokáže, že škodu nezavinil.

Každý odpovídá také za škodu, která je důsledkem jeho provozní činnosti, např. za fyzikální, chemické nebo biologické vlivy provozu na okolí. Odpovědnosti za škodu způsobenou provozní činností se ten, kdo ji způsobil, zproští, jen prokáže-li, že škoda byla způsobena neodvratitelnou událostí nemající původ v provozu anebo vlastním jednáním poškozeného.

Zákonnými **podmínkami** pro vznik obecné odpovědnosti za škodu jsou:

- vznik škody,
- příčinná souvislost mezi protiprávním jednáním škůdce a vzniklou škodou (tzv. **kauzální nexus**),
- zavinění (úmyslné nebo nedbalostní).

3.1.5.2 Zvláštní odpovědnost za škodu

Kromě obecné odpovědnosti definuje občanský zákoník **zvláštní druhy odpovědnosti za škodu**, a to:

- **Odpovědnost za věci převzaté za účelem splnění závazku.** Každý, kdo od jiného převzal věc, jež má být předmětem jeho závazku, odpovídá za její poškození, ztrátu nebo zničení, ledaže by ke škodě došlo i jinak (např. samovznícení, přírodní katastrofa v dané oblasti). Jedná se o objektivní odpovědnost s možností liberace.
- **Odpovědnost za škodu způsobenou okolnostmi, které mají původ v povaze přístroje nebo jiné věci, jichž bylo při plnění závazku použito.** Tato odpovědnost je absolutní, nelze se jí zprostit. Odpovědnost se vztahuje i na poskytování zdravotnických, sociálních, veterinárních a jiných biologických služeb.
- **Odpovědnost za škodu způsobenou těmi, kteří nemohou posoudit následky svého jednání** (nezletilí, osoby stížené duševní poruchou). Tyto osoby jsou odpovědné, jen když byly schopny ovládnout své jednání a posoudit jeho následky. Solidárně s nimi odpovídá ten, kdo je povinen vykonávat nad nimi dohled. Kdo je povinen vykonávat dohled, zprostit se odpovědnosti, jestliže prokáže, že náležitý dohled nezanedbal. Kdo se uvede vlastní vinou do takového stavu, že není schopen ovládnout své jednání nebo posoudit jeho následky, je povinen nahradit škodu v tomto stavu způsobenou; společně a nerozdílně s ním odpovídají ti, kteří jej do tohoto stavu úmyslně přivedli.
- **Odpovědnost za škodu způsobenou úmyslným jednáním proti dobrým mravům.**
- **Odpovědnost za škodu způsobenou provozem dopravních prostředků.** Fyzické a právnické osoby provozující dopravu odpovídají za škodu vyvolanou zvláštní povahou tohoto provozu. Stejně odpovídá i jiný provozovatel motorového vozidla, motorového plavidla, jakož i provozovatel letadla. Své odpovědnosti se nemůže provozovatel zprostit, jestliže škoda byla způsobena okolnostmi, které mají původ v provozu. Jinak se odpovědnosti zprostit, jen jestliže prokáže, že škodě nemohlo být zabráněno ani při vynaložení veškerého úsilí, které lze požadovat.
- **Odpovědnost za škodu způsobenou provozem zvlášť nebezpečným** je stejná, jakou má provozovatel dopravního prostředku.
- **Odpovědnost za škodu způsobenou na vnesených nebo odložených věcech.** Tuto odpovědnost mají především provo-

zovatelé poskytující ubytovací služby. Odpovídají za škodu na věcech, které byly ubytovanými fyzickými osobami nebo pro ně přineseny do prostor vyhrazených k ubytování nebo k uložení, nebo za škodu na věcech, které byly v souvislosti s ubytováním odevzdány provozovateli nebo některému z pracovníků provozovatele. Stejnou odpovědnost mají i provozovatelé jiných služeb, s nimiž je obvykle spojeno odkládání věcí (např. restaurace, koupaliště atd.). Tito provozovatelé jsou odpovědní za škodu na věcech odložených na místech k tomu určených nebo na místě, kam se obvykle odkládají. Za klenoty, peníze a jiné cennosti se takto odpovídá jen do výše stanovené prováděcím předpisem (**5.000 Kč**). Byla-li však škoda na těchto věcech způsobena těmi, kteří v provozu pracují, hradí se bez omezení. Bez omezení se hradí škoda i tehdy, jestliže byly věci převzaty do úschovy. Provozovatel se této odpovědnosti nemůže zprostit jednostranným prohlášením ani dohodou.

3.1.5.3 Způsob a rozsah náhrady škody

Hradí se **skutečná škoda** a to, co poškozenému ušlo (**ušlý zisk**). Skutečná škoda představuje hodnotu, o kterou byl v důsledku protiprávního jednání škůdce zmenšen majetek poškozeného. Ušlý zisk je to, oč by se majetek za normálních okolností pravděpodobně rozmnožil, kdyby ke škodě nedošlo.

Škoda se hradí v **penězích** (relutární restituce). Požádá-li však o to poškozený a je-li to možné a účelné, hradí se škoda **uvedením do předešlého stavu** (naturální restituce). Při určení výše škody na věci se vychází z ceny v době poškození. Způsobí-li škodu více škůdců, odpovídají za ni společně a nerozdílně. Byla-li škoda způsobena také zaviněním poškozeného, nese škodu poměrně. Byla-li škoda způsobena výlučně jeho zaviněním, nese ji sám.

Při **škodě na zdraví** se jednorázově odškodňují bolesti poškozeného a ztížení jeho společenského uplatnění. Dále je poskytována náhrada za ztrátu na výdělků (po dobu pracovní neschopnosti a po skončení pracovní neschopnosti nebo při invaliditě), náhrada za ztrátu na důchodu, hradí se též účelně vynaložené ná-

klady spojené s léčením. Za **škodu usmrcením** náleží pozůstalým jednorázové odškodnění a dále se hradí peněžitým důchodem náklady na výživu pozůstalým, kterým zemřelý výživu poskytoval nebo byl povinen poskytovat, přiměřené náklady spojené s pohřbem, pokud nebyly uhrazeny pohřebním.

Z důvodů zvláštního zřetele hodných soud náhradu škody přiměřeně sníží (tzv. **moderační právo**). Vezme přitom zřetel zejména k tomu, jak ke škodě došlo, jakož i k osobním a majetkovým poměrům fyzické osoby, která ji způsobil; přihledne přitom také k poměrům fyzické osoby, která byla poškozena. Snížení nelze provést, jde-li o škodu způsobenou úmyslně.

Právo na náhradu škody se **promlčí** za **dva** roky ode dne, kdy se poškozený dozví o škodě a o tom, kdo za ni odpovídá (tzv. **subjektivní promlčecí lhůta**). Nejpozději se právo na náhradu škody promlčí za **tři** roky, a jde-li o škodu způsobenou úmyslně, za **deset** let ode dne, kdy došlo k události, z níž škoda vznikla (tzv. **objektivní promlčecí lhůta**). Objektivní promlčecí lhůta se u práva na náhradu škody na zdraví neuplatní.

3.1.6 Základní pojmy a fungování civilního procesu

Civilní proces můžeme definovat jako soubor právních vztahů vznikajících v důsledku postupu (procesních úkonů) soudu a dalších procesních subjektů při poskytování ochrany soukromoprávním a některým jiným právním vztahům.⁴ Za základní dělení civilního procesu bývá považováno rozdělení na **řízení nalézací** a **vykonávací**. Další druhy civilního procesu jsou řízení insolvenční, řízení zajišťovací a řízení rozhodčí.

Nalézací řízení bývá dále členěno na řízení **sporné** a **nesporné**. O sporné řízení jde všude tam, kde v řízení vystupují dva účastníci nebo dvě skupiny účastníků stojící proti sobě a současně tito protivníci jsou na základě norem hmotného práva legitimováni k volnému nakládání s předmětem řízení. Chybí-li některý z těchto znaků, jde vždy o řízení nesporné.

⁴ Winterová, A. a kol. *Civilní právo procesní*, 5. aktualizované vydání, Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-7201-726-3, s. 33

3.1.6.1 Sporné řízení

Sporné řízení se zahajuje na základě podání návrhu, tzv. **žaloby**. Žaloba je procesní úkon, kterým se žalobce obrací na soud s návrhem, aby autoritativně a v souladu s právem rozhodl o jeho právu proti žalovanému.

Z návrhu musí být patrné, kterému soudu je určen, kdo ho činí, které věci se týká a co sleduje, a musí být podepsán a datován. Dále musí obsahovat přesnou identifikaci **účastníků řízení**, tedy **žalobce** a **žalovaného**, musí být vylíčeny všechny rozhodující skutečnosti, označeny důkazy, jichž se žalobce dovolává, a musí být z návrhu patrné, čeho se žalobce domáhá, tzv. **žalobní petit**.

Jakmile bylo řízení zahájeno, postupuje v něm soud i bez dalších návrhů tak, aby věc byla co nejrychleji projednána a rozhodnuta. Přitom usiluje především o to, aby spor byl vyřešen smírně. K tomu, aby bylo dosaženo účelu řízení, jsou účastníci povinni zejména tvrdit všechny pro rozhodnutí věci významné skutečnosti (neobsahuje-li všechna potřebná tvrzení žaloba nebo písemné vyjádření k ní, uvedou je v průběhu řízení), plnit důkazní povinnost a další procesní povinnosti uložené jim zákonem nebo soudem, dbát pokynů soudu.

Výsledek sporného řízení směřuje především k tvorbě aktu aplikace práva neboli vydání soudního **rozhodnutí**. Soud rozhoduje rozsudkem o věci samé, zákon stanoví, kdy soud rozhoduje ve věci samé usnesením. V písemném vyhotovení rozsudku se po slovech „*Jménem republiky*“ uvede označení soudu, jména a příjmení soudců a přísedících, přesné označení účastníků a jejich zástupců, označení projednávané věci, **znění výroku, odůvodnění, poučení o tom, zda je přípustný opravný prostředek**, poučení o možnosti výkonu rozhodnutí a den a místo vyhlášení.

Důležitou vlastností rozsudku je jeho právní moc a vykonatelnost. **Právní moc** se projevuje v tom, že rozsudek má závazné účinky na právní vztahy, o nichž se vyslovuje. Právní moci nabývá rozsudek, který již nelze napadnout odvoláním. Rozsudek je doručen účastníkům do vlastních rukou a od tohoto dne běží

patnáctidenní lhůta k podání odvolání. Pokud v této lhůtě žádný z účastníků odvolání nepodá, pak po jejím uplynutí nabývá rozsudek právní moci. Překážka věci pravomocně rozhodnuté brání tomu, aby o téže věci bylo znovu jednáno a rozhodnuto. **Vykonalností** rozhodnutí se rozumí to, že povinnost uloženou takovým rozhodnutím lze vynutit i proti vůli účastníka, kterému byla uložena (např. zaplatit peněžitou částku).

Zvláštním druhem rozhodnutí je **platební rozkaz** (elektronický platební rozkaz), který je vydáván po nepřilíš formálním řízení, v tzv. **zkráceném řízení**. Platebním rozkazem uloží soud žalovanému, aby do 15 dnů od jeho doručení zaplatil požadovanou částku (a náklady řízení), nebo aby v téže lhůtě podal odpor. Platební rozkaz, který nabyl právní moci, má účinky pravomocného rozsudku a je titulem pro výkon rozhodnutí (exekuci). Opravným prostředkem proti platebnímu rozkazu je **odpor**. Výrok o nákladech řízení lze napadnout odvoláním.

3.1.6.2 Nesporné řízení

Nesporné řízení je vedle řízení sporného druhým typem nalézacího řízení. Jeho podstatným znakem je, že proti sobě nestojí žalobce a žalovaný, ale okruh účastníků řízení závisí na druhu řízení a může být značně různorodý, stejně jako okruh záležitostí zde projednávaných. Nesporné řízení lze zahájit dvojím způsobem, a to buď na návrh, nebo bez návrhu (vydáním usnesení o zahájení řízení). Jako příklad nesporných řízení uvádím řízení o dědictví, péče soudu o nezletilé (o výchově a výživě, o styku rodičů, prarodičů a sourozenců s nimi aj.), řízení o osvojení, řízení opatrovnické, řízení o prohlášení za mrtvého atd. Zvláštní ustanovení o jednotlivých případech nesporného řízení jsou soustředěna především v páté hlavě třetí části o.s.ř.

3.1.6.3 Výkon rozhodnutí a exekuce

V rámci **vykonávacího řízení** se realizuje nucený výkon **exekučního titulu**, kterým může být zejména vykonatelné rozhodnutí soudu (např. rozsudek, platební rozkaz) či jiného správního orgánu, rozhodčí nález, schválený smír, notářský zápis se svolením k vykonatelnosti atd.

Nucený výkon exekučního titulu spočívá nejčastěji ve vymožení peněžité částky od povinného (dlužníka) pro oprávněného (věřitele), případně v donucení ke splnění jiné uložené povinnosti (např. vyklizení bytu). Vykonávací řízení tedy sleduje realizaci toho, co bylo shledáno právem v řízení nalézacím, jestliže poté nedošlo k dobrovolnému plnění ze strany povinného.

V České republice je převážně uplatňována tzv. **dvojkolejnost** vykonávacího řízení. Výkon rozhodnutí provádějí jednak obecné soudy v **řízení o výkon rozhodnutí**, jednak soudní exekutoři v rámci tzv. **exekučního řízení**. S účinností od 1.1.2013 byla zrušena dvojkolejnost pro orgány veřejné moci. Tyto mohou buď vést daňovou (správní) exekuci, nebo se obrátit na soudního exekutora. Pohledávky soukromých subjektů lze i nadále vymáhat v řízení o výkon rozhodnutí nebo v exekučním řízení. Soudní exekutoři výlučně provádí vyklizení bez bytové náhrady, soudy výlučně provádí (výkonem rozhodnutí) vyklizení s bytovou náhradou.

V rámci vykonávacích řízení zahájených po 1.1.2013 bude moci být nařízen výkon rozhodnutí (exekuce) srážkami ze mzdy nebo jiného příjmu manžela povinného, příkázáním pohledávky manžela povinného z účtu u peněžního ústavu, příkázáním jiné peněžité pohledávky manžela povinného nebo postižením jiných majetkových práv manžela povinného, půjde-li o vydobytí závazku, který patří do společného jmění manželů.

3.1.6.3.1 Soudní výkon rozhodnutí

Návrh na zahájení řízení o výkon rozhodnutí se podává k místně příslušnému okresnímu soudu, který po odstranění případných vad návrhu usnesením výkon rozhodnutí nařídí. Soud, který výkon rozhodnutí nařídil, se zároveň postará o jeho provedení. **Účastníky řízení** jsou při výkonu rozhodnutí **oprávněný** a **povinný**. Jsou-li nařízeným výkonem rozhodnutí postiženy věci nebo práva patřící do společného jmění manželů, je účastníkem řízení, pokud jde o tyto majetkové hodnoty, i manžel povinného. Manžel povinného je účastníkem řízení také tehdy, jsou-li k vydobytí závazku, který patří do společného jmění manželů, nařízeným výkonem rozhodnutí postiženy majetkové hodnoty manžela povinného

Výkon rozhodnutí ukládajícího zaplacení peněžité částky lze provést srážkami ze mzdy, příkázáním pohledávky, správou nemovitosti, prodejem movitých věcí a nemovitostí, postižením podniku a zřízením soudcovského zástavního práva k nemovitostem. Výkon rozhodnutí ukládajícího jinou povinnost než zaplacení peněžité částky se řídí povahou uložené povinnosti. Lze jej provést vyklizením, odebráním věci, rozdělením společné věci, provedením prací a výkonů.

V návrhu na výkon rozhodnutí ukládajícího zaplacení peněžité částky uvede oprávněný, jakým způsobem má být výkon rozhodnutí proveden (zásadní rozdíl oproti exekučnímu řízení). K návrhu na výkon rozhodnutí je třeba připojit stejnopis rozhodnutí opatřený potvrzením o jeho vykonatelnosti.

Soudní výkon rozhodnutí končí především vymožením pohledávky oprávněného (resp. splněním jiné povinnosti) a nákladů výkonu rozhodnutí. V zákoně jsou však taxativně stanoveny případy, kdy bude výkon rozhodnutí zastaven (např. výkon rozhodnutí postihuje věci, které jsou z něho vyloučeny, průběh výkonu rozhodnutí ukazuje, že výtěžek, kterého jím bude dosaženo, nepostačí ani ke krytí jeho nákladů apod.).

3.1.6.3.2 Exekuční řízení

Exekuční návrh podává oprávněný k **soudnímu exekutorovi**, kterého si libovolně zvolí. Po odstranění případných vad soudní exekutor požádá exekuční soud o pověření a nařízení exekuce (okresní soud). Exekuční soud poté vydá pověření, jestliže jsou splněny všechny zákonem stanovené předpoklady. Exekutor zašle oprávněnému vyzoomění o zahájení exekuce. Povinnému zašle exekutor vyzoomění nejpozději s prvním exekučním příkazem, který mu v exekučním řízení doručuje. Spolu s vyzooměním zašle exekutor povinnému exekuční návrh, kopii exekučního titulu a výzvu k dobrovolnému splnění vymáhané povinnosti, v níž vyčíslí vymáhaný nárok a zálohu na snížené náklady exekuce a náklady oprávněného.

Exekuční příkaz je rozhodnutí, kterým exekutor přesně stanoví, jakým způsobem má být exekuce provedena a jaký majetek má být exekucí postižen. Proti exekučnímu příkazu není přípustné odvolání.

Způsoby provedení exekuce jsou obdobné jako v případě soudního výkonu rozhodnutí, přičemž tento výčet je rozšířen o zřízení exekutorského zástavního práva na nemovitostech a pozastavením řídičského oprávnění (exekuční příkaz k pozastavení řídičského oprávnění lze vydat, jestliže je v exekuci vymáhán nedoplatek výživného na nezletilé dítě).

Podobně jako u soudního výkonu rozhodnutí končí exekuce především vymožením pohledávky oprávněného (resp. splněním jiné povinnosti) a nákladů exekuce, včetně nákladů oprávněného. Tyto náklady určuje exekutor v příkazu k úhradě nákladů exekuce a samozřejmě jdou k tíži povinného.

3.1.6.4 Insolvenční řízení

Za **úpadek** se označuje stav, kdy dlužník má více věřitelů a peněžité závazky po dobu delší 30 dnů po lhůtě splatnosti a tyto závazky není schopen plnit (**platební neschopnost**). Dlužník, který je právnickou osobou nebo fyzickou osobou – podnikatelem, je v úpadku i tehdy, je-li **předlužen** (má-li dlužník více věřitelů a souhrn jeho závazků převyšuje hodnotu jeho majetku). Ať již úpadek dlužníka spočívá v platební neschopnosti či předlužení, tento stav je nutno řešit v tzv. **insolvenčním řízení**. Cílem insolvenčního řízení je uspořádání majetkových vztahů k osobám dotčeným dlužníkovým úpadkem a k co nejvyššímu a zásadně poměrnému uspokojení dlužníkových věřitelů, příp. oddlužení dlužníka.

Insolvenční řízení se zahajuje pouze na **návrh** dlužníka nebo jeho věřitele. Insolvenční řízení se pak dělí na dvě fáze, a to na fázi řízení do úpadku a na fázi řízení po úpadku (tedy o způsobu jeho řešení, byl-li ovšem úpadek dlužníka vůbec zjištěn). Způsobem řešení úpadku pak může být **konkurs**, **reorganizace** či **oddlužení**. Dále jsou v insolvenčním zákoně stanoveny zvláštní způsoby řešení úpadku pro určité subjekty (banky, pojišťovny atd.).

Je-li osvědčením nebo dokazováním zjištěno, že dlužník je v úpadku nebo že mu úpadek hrozí, vydá insolvenční soud **rozhodnutí o úpadku**. V rozhodnutí ustanoví **insolvenčního správce** a vyzve věřitele k přihlášení svých pohledávek ve stanovené lhůtě (lhůta k přihlášení pohledávek stanovená v rozhodnutí nesmí být kratší 30 dnů a delší 2 měsíců). Obecně lze konstatovat, že insolvenční soud rozhodne o způsobu řešení úpadku samostatným rozhodnutím vydaným do 3 měsíců po rozhodnutí o úpadku (existuje však řada výjimek, např. spojení rozhodnutí o úpadku s rozhodnutím o prohlášení konkursu apod.).

3.1.6.4.1 Konkurs

Konkurs je obecný způsob řešení úpadku spočívající v tom, že na základě rozhodnutí o prohlášení konkursu jsou zjištěné pohledávky věřitelů zásadně poměrně uspokojeny z výnosu **zpeněžení majetkové podstaty** s tím, že neuspokojené pohledávky nebo jejich části nezanikají, pokud zákon nestanoví jinak. Po prohlášení konkursu zahájí činnost insolvenční správce, který provede soupis dlužníkovy majetku a přihlášených pohledávek. Poté insolvenční správce přistoupí ke zpeněžení majetkové podstaty a připraví konečnou zprávu, k jejímuž projednání insolvenční soud nařídí jednání. Podle výsledků soudního projednání se pak určí rozvrh, na základě kterého se **poměrně** uspokojují všichni věřitelé vzhledem k výši jejich pohledávky tak, jak byla zjištěna.

3.1.6.4.2 Reorganizace

Reorganizací se rozumí zpravidla postupné uspokojování pohledávek věřitelů při zachování provozu dlužníkovy podniku, zajištěné opatřeními k ozdravení hospodaření tohoto podniku podle insolvenčním soudem schváleného **reorganizačního plánu** s průběžnou kontrolou jeho plnění ze strany věřitelů. Z této definice je patrné, že reorganizace je proti konkursu **sanačním** způsobem řešení úpadku. Reorganizací lze řešit úpadek nebo hrozící úpadek dlužníka, který je podnikatelem (reorganizace je přípustná, jestliže celkový obrat dlužníka za poslední účetní období předcházející insolvenčnímu návrhu dosáhl alespoň částku 100 000 000 Kč, nebo zaměstnává-li dlužník nejméně 100 zaměstnanců v pracovním poměru). Reorganizační plán (tzv. „jízdni řád

reorganizace“) pak schvaluje insolvenční soud a průběžně kontroluje jeho plnění.

3.1.6.4.3 Oddlužení

Oddlužení je zvláštním sanačním způsobem řešení úpadku, který je určen výlučně pro osoby, které nejsou podnikateli. Insolvenční soud zamítne návrh na povolení oddlužení, jestliže se zřetelem ke všem okolnostem lze důvodně předpokládat, že jím je sledován nepoctivý záměr, nebo že hodnota plnění, které by při oddlužení obdrželi nezajištění věřitelé, bude nižší než **30 %** jejich pohledávek, ledaže tito věřitelé s nižším plněním souhlasí.

Oddlužení lze provést **zpeněžením majetkové podstaty** nebo **plněním splátkového kalendáře**. Při oddlužení zpeněžením majetkové podstaty se postupuje obdobně podle ustanovení o zpeněžení majetkové podstaty v konkursu. Při oddlužení plněním splátkového kalendáře je dlužník povinen po dobu **5 let** měsíčně splácet nezajištěným věřitelům ze svých příjmů částku ve stejném rozsahu, kterým by mohla být postižena v exekučním řízení. Tuto částku rozvrhne dlužník prostřednictvím insolvenčního správce mezi nezajištěné věřitele podle poměru jejich pohledávek způsobem určeným v rozhodnutí insolvenčního soudu o schválení oddlužení. Zajištění věřitelé se uspokojí jen z výtěžku zpeněžení zajištění.

Jestliže dlužník splní řádně a včas všechny povinnosti podle schváleného způsobu oddlužení, vydá insolvenční soud po slyšení dlužníka usnesení, jímž dlužníka **osvobodí od placení pohledávek** zahrnutých do oddlužení v rozsahu, v němž dosud nebyly uspokojeny. Dlužník se tak stává osobou bez dluhů.

3.2 Obchodní právo

3.2.1 Základní pojmy

Obchodní právo je soubor právních norem, které upravují zejména postavení podnikatelů, obchodní závazkové vztahy a další jiné vztahy související s podnikáním. Právní vztahy spadající do odvětví obchodního práva jsou upraveny především zákonem

č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Nelze-li některé otázky řešit podle tohoto základního právního předpisu, použijí se ustanovení práva občanského. Nelze-li je řešit ani podle těchto předpisů, posoudí se podle obchodních zvyklostí, a není-li jich, podle zásad, na kterých spočívá obchodní zákoník.

Obchodní závazkové vztahy jsou vztahy mezi podnikateli, jestliže při jejich vzniku je zřejmé s přihlédnutím ke všem okolnostem, že se týkají jejich podnikatelské činnosti. Režimu obchodního zákoníku rovněž podléhají závazkové vztahy mezi státem nebo samosprávnou územní jednotkou (obce, kraje) a podnikateli při jejich podnikatelské činnosti, jestliže se týkají zabezpečování veřejných potřeb. Dále sem řadíme vztahy vzniklé mezi zakladateli obchodních společností a jejich společníky či vztahy vzniklé ze smlouvy o úvěru, o běžném účtu apod. Obchodním zákoníkem se mohou řídit i jiné vztahy, pokud si to smluvní strany dohodnou.

Podnikáním se rozumí soustavná činnost prováděná samostatně podnikatelem vlastním jménem a na vlastní odpovědnost za účelem dosažení zisku (V této souvislosti je třeba zdůraznit, že zisk nemusí být nutně generován. Postačí existence samotného účelu.).

Podnikatelem je:

- osoba zapsaná v obchodním rejstříku (např. obchodní společnosti, družstva aj.),
- osoba, která podniká na základě živnostenského oprávnění,
- osoba, která podniká na základě jiného než živnostenského oprávnění podle zvláštních předpisů (např. advokáti, lékaři, tlumočníci, notáři),
- osoba, která provozuje zemědělskou výrobu a je zapsána do evidence podle zvláštního předpisu.

Osoba podnikatele musí být nezaměnitelná s osobou jiného podnikatele. K odlišení jednoho podnikatele od druhého slouží několik identifikačních znaků, a to zejména:

- obchodní firma, jméno a příjmení nebo název
- sídlo, bydliště a místo podnikání
- identifikační číslo, popř. číslo, pod kterým je osoba evidována v příslušném registru

Jak již bylo uvedeno výše, základním identifikačním znakem podnikatele je **obchodní firma**. Je to název, pod kterým je podnikatel zapsán v obchodním rejstříku (nezapsaný subjekt nemá firmu). Podnikatel, který není zapsán v obchodním rejstříku, je povinen, je-li fyzickou osobou, činit právní úkony pod svým jménem a příjmením, je-li právnickou osobou, pod svým názvem.

3.2.2 Obchodní společnosti a družstvo

3.2.2.1 Obchodní společnosti

Obchodní společnost je nejčastější právní forma, ve které se provozuje podnikatelská činnost. Zákon ji vymezuje jako **právníkou osobu** založenou za účelem podnikání. Obchodní společnosti umožňují spojení kapitálu a podnikatelských schopností více osob a snižují podnikatelské riziko. Obchodní společnost má právní subjektivitu a za své závazky odpovídá veškerým svým majetkem. Je možno vytvářet pouze ty právní formy obchodních společností, které obchodní zákoník výslovně upravuje. Patří sem:

- veřejná obchodní společnost
- komanditní společnost
- společnost s ručením omezeným
- akciová společnost
- evropská společnost
- evropské hospodářské zájmové sdružení

3.2.2.1.1 Veřejná obchodní společnost

Veřejnou obchodní společnost můžeme definovat jako společnost, ve které alespoň dvě osoby podnikají pod společnou firmou a **ručí** za závazky společnosti společně a nerozdílně **celým** svým majetkem. Společnost se zakládá podpisem společenské smlouvy, která musí nutně obsahovat firmu a sídlo společnosti, určení společníků a předmět podnikání. Veřejná obchodní společnost vzniká

ká po splnění všech podmínek zápisem do obchodního rejstříku.

Společníci nemají vkladovou povinnost a společnost nevytváří **základní kapitál**. Všichni společníci jsou oprávněni se účastnit obchodního vedení společnosti a rovněž jsou jejím **statutárním orgánem**. Podíl na zisku a ztrátě se dělí mezi společníky rovným dílem.

3.2.2.1.2 Komanditní společnost

Komanditní společnost je společnost, v níž jeden nebo více společníků ručí za závazky společnosti do výše svého nesplaceného vkladu zapsaného v obchodním rejstříku (**komanditistě**) a jeden nebo více společníků celým svým majetkem (**komplementáři**). Z uvedené definice je patrné, že komanditista je povinen vložit do **základního kapitálu** společnosti vklad ve výši určené společenskou smlouvou, minimálně však **5 000 Kč**. Komplementář pak vykonává ve společnosti funkci **statutárního orgánu** a je oprávněn k obchodnímu vedení společnosti.

3.2.2.1.3 Společnost s ručením omezeným

Společnost s ručením omezeným je nejčastější formou obchodní společnosti v ČR. Jedná se o společnost, jejíž základní kapitál je tvořen **vklady** společníků a jejíž společníci ručí za závazky společnosti, dokud nebylo zapsáno splacení vkladů do obchodního rejstříku. Každý ze společníků má vkladovou povinnost minimálně ve výši **20 000 Kč** a minimální výše základního kapitálu musí činit **200 000 Kč**. Společnost povinně vytváří orgány společnosti, a to **valnou hromadu** (ta je tvořena všemi společníky) a statutární orgán (**jednatele**). Fakultativně může být zřízena i **dozorčí rada**. Společnost s ručením omezeným může být založena jednou osobou (fyzickou i právnickou). Společnost může mít nejvíce padesát společníků. Společnost je právnickou osobou, odpovídá za porušení svých závazků celým svým majetkem. Jak již z názvu vyplývá, společníci ručí omezeně, a to do výše nesplaceného základního kapitálu zapsaného do obchodního rejstříku. Po úplném splacení základního kapitálu a zápisu této skutečnosti do obchodního rejstříku **ručení společníků zcela zaniká**.

Obchodní podíl představuje účast společníka na společnosti. Jeho výše se určuje podle poměru vkladu společníka k základnímu kapitálu společnosti. Obchodní podíl je druhem majetkové hodnoty, kterou lze převádět, zastavit, dědit, ale např. i postihnout v exekučním řízení. Výše obchodního podílu společníka má zásadní vliv na hlasování na valné hromadě, řízení společnosti, podíl na zisku, likvidačním zůstatku apod.

3.2.2.1.4 Akciová společnost

Akciová společnost je společnost, jejíž základní kapitál je rozvržen na určitý počet akcií o určité jmenovité hodnotě. **Akcie** je cenným papírem, s nímž jsou spojena práva akcionáře jako společníka podílet se podle obchodního zákoníku a stanov společnosti na jejím řízení, jejím zisku a na likvidačním zůstatku při zániku společnosti. Akcie může znít na **jméno** nebo na **majitele** (forma akcie). Akcie mohou být vydávány v **listinné** podobě nebo **zaknihované** podobě.

Společnost odpovídá za porušení svých závazků celým svým majetkem. Akcionář **neručí** za závazky společnosti. Akciová společnost povinně vytváří **základní kapitál**, jehož minimální výši stanoví v závislosti na způsobu založení společnosti zákon. Základní kapitál společnosti založené s veřejnou nabídkou akcií musí činit alespoň **20 000 000 Kč**, základní kapitál společnosti založené bez veřejné nabídky akcií musí činit alespoň **2 000 000 Kč**. Akciová společnost povinně vytváří tři orgány, a to **valnou hromadu** (tvoří ji všichni akcionáři), **představenstvo** (statutární orgán) a **dozorčí radu** (kontrolní orgán).

Jak již bylo naznačeno výše, mezi základní práva akcionářů patří právo účastnit se valné hromady a hlasovat na ní (tj. řízení společnosti), právo na podíl na zisku, likvidačním zůstatku atd.

3.2.2.1.5 Evropská společnost a evropské hospodářské zájmové sdružení

Evropská společnost a evropské hospodářské zájmové sdružení je formou nadnárodní obchodní společnosti, kterou lze za srovnatelných podmínek zakládat na celém území Evropské unie. Evropská společnost nejčastěji vzniká fúzí národních akciových společností, z nichž nejméně dvě mají sídla na území různých

členských států. Cílem evropského hospodářského zájmového sdružení je usnadňovat nebo rozvíjet hospodářskou činnost jeho členů, zlepšit nebo zvýšit hospodářské výsledky této činnosti.

3.2.2.2 Družstvo

Družstvo je právnickou osobou korporačního typu podobně jako obchodní společnost, obchodní společností jej ale nazývat nelze. Družstvo je obchodním zákoníkem definováno jako společenství neuzavřeného počtu osob založené za účelem podnikání nebo zajišťování hospodářských, sociálních anebo jiných potřeb svých členů. Družstvo, které zajišťuje bytové potřeby svých členů, je **družstvem bytovým**. Členy družstva mohou být jak osoby fyzické, tak osoby právnické. Obchodní zákoník určuje minimální počet členů družstva, a to **pět** osob, případně alespoň **dvě** osoby právnické.

Družstvo má právní subjektivitu a za porušení svých závazků odpovídá celým svým majetkem. Členové **neručí** za závazky družstva. Družstvo vytváří podobně jako obchodní společnosti **základní kapitál**, který je tvořen souhrnem **členských vkladů**. Mezi obligatorní orgány družstva patří **členská schůze** (tvořena všemi členy), **představenstvo** (statutární orgán), **kontrolní komise** (kontrolní orgán). **Evropská družstevní společnost** potom představuje nadnárodní formu družstva.

3.2.3 Obchodní závazkové vztahy

Jak již bylo vysvětleno výše, závazkovým vztahem se rozumí vztah, na základě kterého vzniká věřiteli právo na plnění (pohledávka) a dlužníkovi povinnost poskytnout předmět plnění (dluh). **Obchodní závazkový vztah** je pak závazkový vztah podléhající režimu obchodního zákoníku (např. vznikl-li mezi podnikateli, jestliže při jeho vzniku je zřejmé s přihlédnutím ke všem okolnostem, že se týká jejich podnikatelské činnosti).

Obchodní závazkové vztahy mohou **vznikat** ze smluv, z nedovoleného (protiprávního jednání) nebo na základě jiných právních skutečností, popř. přímo ze zákona.

Nejčastějším způsobem **zániku** závazku je jeho včasné a řádné splnění. Závazek zaniká také pozdním plněním dlužníka, ledaže před tímto plněním závazek již zanikl odstoupením věřitele od smlouvy.

Jestliže dlužník poskytne vadné plnění a věřitel nemá právo odstoupit od smlouvy nebo tohoto práva nevyužije, mění se obsah závazku způsobem, který odpovídá nárokům věřitele vzniklým z vadného plnění, a závazek zaniká jejich uspokojením. Lze-li závazek splnit několika způsoby, má právo určit způsob plnění dlužník. Má-li být věřiteli splněno tímž dlužníkem několik závazků a poskytnuté plnění nestačí na splnění všech závazků, je splněn závazek určený při plnění dlužníkem. Neurčí-li dlužník, který závazek plní, je splněn závazek nejdříve splatný, a to nejprve jeho **příslušenství** (rozdíl oproti režimu občanského zákoníku).

Věřitel je povinen přijmout i **částečné plnění** závazku, pokud částečné plnění neodporuje povaze závazku nebo hospodářskému účelu sledovanému věřitelem při uzavření smlouvy. Jestliže plnění závazku není vázáno na osobní vlastnosti dlužníka, je věřitel povinen přijmout plnění jeho závazku nabídnuté třetí osobou, jestliže s tím dlužník souhlasí. Přebírá-li plnění přímo věřitel, je dlužník oprávněn požadovat na něm potvrzení o předmětu a rozsahu plnění a odepřít je, dokud mu potvrzení není současně vydáno.

K řádnému splnění závazku se vyžaduje, aby závazek byl splněn ve stanoveném místě a době. Není-li místo plnění určeno ve smlouvě a nevyplývá-li něco jiného z povahy závazku, je dlužník povinen plnit závazek v místě, kde měl v době uzavření smlouvy své sídlo nebo místo podnikání, popřípadě bydliště (v případě nepeněžitého plnění). Peněžitý závazek plní dlužník na své nebezpečí a náklady v sídle nebo místě podnikání, popřípadě bydlišti věřitele. Není-li doba plnění ve smlouvě určena, je věřitel oprávněn požadovat plnění závazku ihned po uzavření smlouvy a dlužník je povinen závazek splnit bez zbytečného odkladu po té, kdy byl věřitelem o plnění požádán.

Od smlouvy lze **odstoupit** pouze v případech, které stanoví smlouva anebo zákon. Nejčastějším důvodem pro odstoupení od smlouvy je **prodlení** dlužníka či věřitele. V případě prodlení je třeba rozlišit, zda toto prodlení znamená **podstatné** či **nepodstatné porušení smlouvy**. Znamená-li prodlení dlužníka nebo věřitele **podstatné** porušení jeho smluvní povinnosti, je druhá strana oprávněna od smlouvy odstoupit, jestliže to oznámí straně v prodlení bez zbytečného odkladu poté, kdy se o tomto porušení dověděla. O podstatné porušení smlouvy jde v případě, jestliže strana porušující smlouvu věděla v době uzavření smlouvy nebo v této době bylo rozumné předvídat s přihlédnutím k účelu smlouvy, který vyplynul z jejího obsahu nebo z okolností, za nichž byla smlouva uzavřena, že druhá strana nebude mít zájem na plnění povinností při takovém porušení smlouvy.

Znamená-li prodlení dlužníka nebo věřitele **nepodstatné porušení** smluvní povinnosti, může druhá strana odstoupit od smlouvy v případě, že strana, která je v prodlení, nesplní svou povinnost ani v dodatečně přiměřené lhůtě, která jí k tomu byla poskytnuta.

Mezi další způsoby zániku závazku řadíme **započtení pohledávek, narovnání, splynutí věřitele a dlužníka, dodatečnou nemožnost plnění, neuplatnění práva** (prekluze), **zmaření účelu smlouvy** aj.

3.2.3.1 Promlčení a prekluze

Promlčení a prekluze vychází ze zásady ochrany dlouhotrvajícího pokojného stavu a požadavku, aby každý řádně dbal o svá práva. O **prekluzi** práva jde tehdy, stanoví-li zákon pro uplatnění práva určitou lhůtu s tím, že není-li v této lhůtě právo uplatněno, dojde k jeho **zániku**. Prekludované právo nelze ani dobrovolně splnit, neboť by na straně oprávněného (věřitele prekludovaného práva) šlo o bezdůvodné obohacení a byl by povinen poskytnuté plnění vrátit.

V případě **promlčení** nezaniká právo na splnění povinnosti, nýbrž se pouze **oslabuje** jeho vymahatelnost. Uplynutím promlčecí lhůty nemůže být právo přiznáno soudem (popř. jiným or-

gánem), jestliže povinná osoba namítne promlčení. Promlčené právo tak existuje i nadále jako tzv. **naturální obligace**. Podle obchodního zákoníku činí obecná promlčecí lhůta **čtyři** roky (dle občanského zákoníku **tři** roky). Zákon však může pro jednotlivá práva stanovit jinou promlčecí lhůtu.

3.2.4 Smlouvy dle obchodního zákoníku

V obchodním právu se nejčastěji setkáváme se vznikem závazků na základě **smlouvy**. Pojmem obchodní smlouvy rozumíme smlouvy uzavírané podnikateli, které se týkají jejich podnikatelské činnosti. Mezi obchodní smlouvy lze zařadit i smlouvy nepojmenované (**inominátní**), které nejsou jako smluvní typy v zákoně upraveny a jejichž uzavírání vyplývá jak z široce koncipované smluvní volnosti stran, tak výslovně z ust. § 269 odst. 2 Obch. z.

Nejčastějším **smluvním typem** uzavíraným podle obchodního zákoníku je obchodní kupní smlouva. **Kupní smlouvou** se prodávající zavazuje dodat kupujícímu movitou věc (zboží) určenou jednotlivě nebo co do množství a druhu a převést na něho vlastnické právo k této věci a kupující se zavazuje zaplatit kupní cenu. K podstatným náležitostem obchodní kupní smlouvy tedy patří:

- určení smluvních stran: prodávající – kupující
- určení prodávaného zboží, a to buď jednotlivě, nebo alespoň co do druhu a množství
- určení kupní ceny nebo způsobu, jakým bude dodatečně určena
- závazek prodávajícího odevzdat kupujícímu předmět koupě
- závazek prodávajícího umožnit kupujícímu nabytí vlastnického práva ke zboží
- závazek kupujícího zaplatit kupní cenu

K obvyklým náležitostem zpravidla patří stanovení doby, místa a způsobu placení kupní ceny a dodání zboží, specifikace jakosti apod.

Kupující je povinen prohlédnout zboží podle možnosti co nejdříve po přechodu nebezpečí škody na zboží, přičemž se přihlídnou k povaze zboží.

Dodá-li prodávající kupujícímu zboží s vadami, přičemž nutno podotknout, že nebezpečí škody na zboží přechází na kupujícího v okamžiku, kdy převezme zboží od prodávajícího (popř. prodávající umožní kupujícímu se zbožím nakládat či v souladu se smlouvou předá zboží dopravci k přepravě), rozlišujeme, zda byla dodáním zboží s vadami porušena smlouva podstatným způsobem, či nikoliv. Tato skutečnost má zásadní vliv na **nároky** kupujícího z vad zboží. Je-li dodáním zboží s vadami porušena smlouva podstatným způsobem, může kupující:

- požadovat odstranění vad dodáním náhradního zboží za zboží vadné, dodání chybějícího zboží a požadovat odstranění právních vad,
- požadovat odstranění vad opravou zboží, jestliže vady jsou opravitelné,
- požadovat přiměřenou slevu z kupní ceny, nebo
- odstoupit od smlouvy.

Je-li dodáním zboží s vadami smlouva porušena nepodstatným způsobem, může kupující požadovat buď dodání chybějícího zboží a odstranění ostatních vad zboží, nebo slevu z kupní ceny.

Zákonná odpovědnost za vady může být dále doplněna **zárukou za jakost**. Zárukou za jakost zboží přejímá prodávající písemně závazek, že dodané zboží bude po určitou dobu způsobilé pro použití ke smluvenému, jinak k obvyklému účelu nebo že si zachová smluvené, jinak obvyklé vlastnosti. Převzetí závazku ze záruky může vyplynout ze smlouvy nebo z prohlášení prodávajícího, zejména ve formě **záručního listu**.

3.3 Pracovní právo

Pracovní právo je samostatné právní odvětví, které upravuje právní vztahy vznikající při výkonu závislé práce mezi zaměstnanci a zaměstnavateli, jakož i právní vztahy související.

Závislou prací je práce, která je vykonávána ve vztahu nadřízenosti zaměstnavatele a podřízenosti zaměstnance, jménem za-

městnavatele, podle pokynů zaměstnavatele a zaměstnanec ji pro zaměstnavatele vykonává osobně. Závislá práce musí být vykonávána za mzdu, plat nebo odměnu za práci, na náklady a odpovědnost zaměstnavatele, v pracovní době na pracovišti zaměstnavatele, popřípadě na jiném dohodnutém místě. Závislá práce může být vykonávána výlučně v základním pracovněprávním vztahu, není-li upravena zvláštními právními předpisy.

Základními pracovněprávními vztahy jsou:

- pracovní poměr
- právní vztahy založené dohodami o pracích konaných mimo pracovní poměr

Hlavními prameny pracovního práva v ČR jsou zákoník práce, zákon o kolektivním vyjednávání a zákon o zaměstnanosti.

3.3.1 Subjekty základních pracovněprávních vztahů

Hlavními subjekty pracovněprávních vztahů jsou zaměstnanec a zaměstnavatel. **Zaměstnancem** může být jen fyzická osoba. Způsobilost fyzické osoby jako zaměstnance mít v pracovněprávních vztazích práva a povinnosti, jakož i způsobilost vlastními právními úkony nabývat těchto práv a brát na sebe tyto povinnosti vzniká, pokud není v zákoně stanoveno jinak, dnem, kdy fyzická osoba dosáhne 15 let věku. Osoby mladší 15 let mohou vykonávat uměleckou, reklamní či sportovní činnost, a to i za odměnu, nikoliv však závislou práci.

Zaměstnavatelem se rozumí právnická nebo fyzická osoba, která zaměstnává fyzickou osobu v pracovněprávním vztahu.

3.3.2 Pracovní poměr – vznik, změna, zánik

Zákoník práce rozlišuje dva způsoby vzniku pracovního poměru mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem, a to na základě **pracovní smlouvy** a **jmenováním** (v zákonem stanovených případech). Pro potřeby dalšího výkladu se budeme věnovat pracovnímu poměru založenému pracovní smlouvou.

Pracovní smlouva musí obsahovat:

- druh práce, který má zaměstnanec pro zaměstnavatele vykonávat,

- místo nebo místa výkonu práce, ve kterých má být práce vykonávána,
- den nástupu do práce.

Pracovní smlouva musí být uzavřena **písemně**; totéž platí o změně pracovní smlouvy a o odstoupení od ní.

Pracovní poměr **vzniká** dnem, který byl sjednán v pracovní smlouvě jako den nástupu do práce, nebo dnem, který byl uveden jako den jmenování na pracovní místo vedoucího zaměstnance.

Je-li sjednána **zkušební doba**, nesmí být delší než **3** měsíce po sobě jdoucí ode dne vzniku pracovního poměru, **6** měsíců po sobě jdoucích ode dne vzniku pracovního poměru u vedoucího zaměstnance.⁵

Pracovní poměr se liší podle sjednané doby, a to na:

- **pracovní poměr na dobu neurčitou** (nebyla-li výslovně sjednána doba jeho trvání),
- **pracovní poměr na dobu určitou** (Doba trvání pracovního poměru na dobu určitou mezi týmiž smluvními stranami nesmí přesáhnout **3 roky** a ode dne vzniku prvního pracovního poměru na dobu určitou může být opakována nejvýše **dva** krát. Za opakování pracovního poměru na dobu určitou se považuje rovněž i jeho prodloužení.).

V průběhu pracovního poměru může dojít k jeho **změně**. Změna obsahu pracovního poměru (druhu práce, místa výkonu práce, mzdy) se děje nejčastěji formou dohody mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem. Změna však může nastat i v důsledku jiných událostí, zejména těhotenství, nemoc apod. V takových případech se aplikují ustanovení zákoníku práce o převedení na jinou práci.

⁵ Vedoucími zaměstnanci zaměstnavatele se rozumějí zaměstnanci, kteří jsou na jednotlivých stupních řízení zaměstnavatele oprávněni stanovit a ukládat podřízeným zaměstnancům pracovní úkoly, organizovat, řídit a kontrolovat jejich práci a dávat jim k tomu účelu závazné pokyny. Vedoucím zaměstnancem je nebo se za vedoucího zaměstnance považuje rovněž vedoucí organizační složky státu.

Pracovní poměr může být rozvázán:

- dohodou (pracovní poměr končí sjednaným dnem)
- výpovědí (pracovní poměr končí uplynutím výpovědní doby)
- okamžitým zrušením
- zrušením ve zkušební době

Pracovní poměr na dobu určitou končí také uplynutím sjednané doby.

Výpověď z pracovního poměru musí být **písemná**. Zaměstnavatel může dát zaměstnanci výpověď jen z důvodu výslovně uvedeného v zákoně (organizační změny, nadbytečnost, zdravotní důvody aj.). Zaměstnavatel nemůže dát výpověď zaměstnanci v tzv. ochranné době (pracovní neschopnost, mateřská dovolená, výkon veřejné funkce aj.). Zaměstnanec může dát zaměstnavateli výpověď z jakéhokoli důvodu nebo bez uvedení důvodu. Výpovědní doba činí nejméně 2 měsíce, začíná prvním dnem kalendářního měsíce následujícího po doručení výpovědi a končí uplynutím posledního dne příslušného kalendářního měsíce.

Zaměstnanci, u něhož dochází k rozvázání pracovního poměru výpovědí danou zaměstnavatelem z organizačních důvodů nebo dohodou z týchž důvodů, přísluší od zaměstnavatele při skončení pracovního poměru **odstupné** ve výši nejméně:

- jednonásobku jeho průměrného výdělku, jestliže jeho pracovní poměr u zaměstnavatele trval méně než 1 rok,
- dvojnásobku jeho průměrného výdělku, jestliže jeho pracovní poměr u zaměstnavatele trval alespoň 1 rok a méně než 2 roky,
- trojnásobku jeho průměrného výdělku, jestliže jeho pracovní poměr u zaměstnavatele trval alespoň 2 roky.

Zaměstnanci, u něhož dochází k rozvázání pracovního poměru výpovědí danou zaměstnavatelem ze zdravotních důvodů pro pracovní úraz či nemoc z povolání nebo dohodou z týchž důvodů, přísluší od zaměstnavatele při skončení pracovního poměru odstupné ve výši nejméně dvanáctinásobku průměrného výdělku.

3.3.3 Dohody o pracích konaných mimo pracovní poměr

Obecně platí, že zaměstnavatel má zajišťovat plnění svých úkolů především zaměstnanci v pracovním poměru. Zákoník práce rozlišuje **dohodu o provedení práce** a **dohodu o pracovní činnosti**, pro které stanoví obligatorně **písemnou** formu.

Práce konaná na základě **dohody o provedení práce** má spíše jednorázový charakter. Rozsah práce nesmí být větší než **300** hodin v kalendářním roce. Do rozsahu práce se započítává také doba práce konaná zaměstnancem pro zaměstnavatele v témže kalendářním roce na základě jiné dohody o provedení práce. V dohodě o provedení práce musí být uvedena doba, na kterou se tato dohoda uzavírá.

Dohoda o pracovní činnosti vykazuje beze sporu trvalejší charakter pracovněprávního vztahu. Na základě dohody o pracovní činnosti není možné vykonávat práci v rozsahu překračujícím v průměru **polovinu** stanovené týdenní pracovní doby (dodržování sjednaného a nejvýše přípustného rozsahu poloviny stanovené týdenní pracovní doby se posuzuje za celou dobu, na kterou byla dohoda o pracovní činnosti uzavřena, nejdéle však za období 52 týdnů).

V dohodě o pracovní činnosti musí být uvedeny:

- sjednané práce
- sjednaný rozsah pracovní doby
- doba, na kterou se dohoda uzavírá

Není-li sjednán způsob zrušení dohody o pracovní činnosti, je možné ji zrušit **dohodou** smluvních stran ke sjednanému dni; jednostranně může být zrušena z jakéhokoliv důvodu nebo bez uvedení důvodu s **15denní výpovědní** dobou, která začíná dnem, v němž byla výpověď doručena druhé smluvní straně. **Okamžité zrušení** dohody o pracovní činnosti může být však sjednáno jen pro případy, kdy je možné okamžitě zrušit pracovní poměr.

3.4 Rodinné právo

Rodinné právo je samostatné právní odvětví, které upravuje osobní, majetkové a jiné vztahy v rodině. Základním právním předpisem je zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, který upravuje zejména manželské právo, právní vztahy rodičů a dětí včetně širší rodiny (ostatních příbuzných) a právní vztahy rodinu nahrazující.

3.4.1 Manželství a registrované partnerství

3.4.1.1 Manželství

Manželství je trvalé společenství muže a ženy založené zákonem stanoveným způsobem, jehož hlavním účelem je založení rodiny a řádná výchova dětí. Manželství se uzavírá svobodným a úplným souhlasným prohlášením muže a ženy o tom, že spolu vstupují do manželství učiněným před obecním úřadem pověřeným vést matriky, popřípadě úřadem, který plní jeho funkci (dále jen „matriční úřad“) nebo před orgánem církve nebo náboženské společnosti, oprávněné k tomu zvláštním předpisem. Prohlášení se činí veřejně a slavnostním způsobem v přítomnosti dvou svědků.

V právním řádu ČR tedy rozlišujeme:

- občanský sňatek
- církevní sňatek

Občanský sňatek

Prohlášení o uzavření manželství učiní snoubenci před starostou, místostarostou nebo pověřeným členem zastupitelstva obce. Dále se vyžaduje přítomnost zaměstnance místně příslušného matričního úřadu. Manželství se uzavírá v místě určeném úřadem pro konání slavnostních obřadů. Uzavřít manželství na kterémkoli vhodném místě může povolit matriční úřad, do jehož správního obvodu toto místo spadá. Byl-li uzavřen občanský sňatek, nemají následné náboženské obřady právní následky.

Manželství lze rovněž uzavřít v cizině (konzulární sňatek nebo uzavření manželství podle cizího práva) a také v zastoupení.

Církevní sňatek

Prohlášení o uzavření manželství učiní snoubenci před příslušným orgánem církve, a to před osobou pověřenou oprávněnou církví nebo náboženskou společností. Manželství se uzavírá v místě určeném předpisy církve nebo náboženské společnosti pro náboženské obřady nebo náboženské úkony. Církevní sňatek může být uzavřen až poté, kdy snoubenci předloží oddávajícímu osvědčení vydané příslušným matričním úřadem, od jehož vydání neuplynuly více než **tři** měsíce, o tom, že splnili všechny požadavky zákona pro uzavření platného manželství.

Orgán státem registrované církve nebo náboženské společnosti, před kterým došlo k uzavření manželství, je **povinen** do **3** pracovních dnů od uzavření manželství doručit protokol o uzavření manželství příslušnému matričnímu úřadu, v jehož správním obvodu bylo manželství uzavřeno. Byl-li uzavřen církevní sňatek, nelze následně uzavřít občanský sňatek.

Rovněž u církevního sňatku je uzavření v zastoupení možné, avšak nelze vyloučit, že některá církev nebo náboženská společnost uzavření manželství v zastoupení vylučuje.

Platná právní úprava ČR rozlišuje **neplatnost** a **neexistenci manželství**. Manželství neplatné – do pravomocného rozhodnutí soudu se na něj hledí jako na platné, nese s sebou všechny právní následky. Neplatnost vysloví soud postupem ex offo (z úřední povinnosti), to však nevylučuje podání návrhu jedním z manželů. Manželství zdánlivé (neexistující) vůbec nevzniklo, a nemohlo tedy vyvolat ani žádné právní následky.

Neplatnost manželství nastává v případech:

- **Bigamie** – manželství nemůže být uzavřeno se ženatým mužem nebo vdanou ženou anebo s osobou, která uzavřela partnerství, pokud toto partnerství trvá. Porušení tohoto pravidla má dokonce trestněprávní následky.
- **Příbuzenský vztah** – manželství nelze platně uzavřít mezi předky a potomky ani mezi sourozenci.
- **Nedostatek věku** – zákon nedovoluje uzavřít manželství nezletilému. Výjimečně, jestliže to je v souladu se společenským účelem manželství, může soud z důležitých důvodů povolit uzavření manželství nezletilému staršímu než šestnáct let.
- **Osoba je zbavena způsobilosti k právním úkonům** – manželství nemůže uzavřít osoba zbavená způsobilosti k právním úkonům.
- **Osoba je omezena ve způsobilosti k právním úkonům** – osoba, jejíž způsobilost k právním úkonům je omezena, může uzavřít manželství jen s povolením soudu.

O manželství zdánlivém hovoříme v případech:

- **Fyzické donucení**
- **Nedostatek věku** – osoby mladší 16 let
- **Osoby stejného pohlaví**
- **Vadná plná moc atd.**

Muž a žena mají v manželství stejná práva a stejné povinnosti. Jsou povinni žít spolu, být si věrni, vzájemně respektovat svoji důstojnost, pomáhat si, společně pečovat o děti a vytvářet zdravé rodinné prostředí. O uspokojování potřeb rodiny jsou povinni oba manželé pečovat podle svých schopností, možností a majetkových poměrů. Manžel je oprávněn zastupovat druhého manžela v jeho běžných záležitostech, zejména přijímat za něho běžná plnění, pokud zvláštní předpis nestanoví jinak. Jednání jednoho manžela při obstarávání běžných záležitostí rodiny zavazuje oba manžely společně a nerozdílně (tj. solidárně).

Manželství **zaniká** smrtí jednoho z manželů (resp. prohlášením manžela za mrtvého) nebo rozvodem. Podle současné právní úpravy rozeznáváme následující varianty rozvodu:

- rozvod se zjišťováním příčin rozvratu (tzv. sporný rozvod)
- rozvod bez zjišťování příčin rozvratu (tzv. nesporný rozvod)
- ztížený rozvod

Rozvod se zjišťováním příčin rozvratu (sporný rozvod)

Sporný rozvod je upraven v § 24 ZoR. Rozvodovým důvodem je rozvrat manželství. Musí jít o **kvalifikovaný rozvrat**. Tím se má na mysli, že jde o hluboký a trvalý rozvrat takového charakteru, že nelze očekávat obnovení manželského soužití, přičemž tyto podmínky musí být naplněny současně.

Před rozhodnutím, kterým se rozvádí manželství rodičů nezletilého dítěte, upraví soud jejich práva a povinnosti k dítěti pro dobu po rozvodu, zejména určí, komu bude dítě svěřeno do výchovy a jak má každý z rodičů přispívat na jeho výživu.

Mají-li manželé nezletilé děti, nemůže být manželství rozvedeno, bylo-li by to v rozporu se zájmem těchto dětí, daným zvláštními důvody (tzv. **první tvrdostní klauzule**).

Rozvod bez zjišťování příčin rozvratu (nesporný rozvod)

Jestliže manželství trvalo alespoň jeden rok, manželé spolu nejméně šest měsíců nežijí a k návrhu na rozvod se druhý manžel připojí, má se za to, že podmínky uvedené v ustanovení § 24 odst. 1 ZoR jsou splněny (tj. podmínky kvalifikovaného rozvratu manželství). Soud nezjišťuje příčiny rozvratu a manželství rozvede, jsou-li předloženy:

- písemné smlouvy s úředně ověřenými podpisy účastníků upravující pro dobu po tomto rozvodu vypořádání vzájemných majetkových vztahů, práva a povinnosti společného bydlení a případnou vyživovací povinnosti a dále pravomocné rozhodnutí soudu o schválení dohody o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu.

Ztížený rozvod

Platná právní úprava vymezuje tyto podmínky ztíženého rozvodu:

- existuje rozvrat manželství
- jeden z manželů nesouhlasí s návrhem na rozvod

- tento manžel se na rozvratu manželství porušením manželských povinností převážně nepodílel
- rozvodem by mu byla způsobena zvláště závažná újma
- mimořádné okolnosti svědčí pro zachování manželství
- manželé spolu nežijí

Pokud jsou splněny shora uvedené podmínky, dochází k naplnění tzv. **druhé tvrdostní klauzule**, soud manželství **nerozvede**. Tento výčet by mohl vést v podstatě k nerozveditelnosti manželství, proto lze druhou tvrdostní klauzuli negovat skutečností, že manželé spolu již 3 roky nežijí (§ 24b ZoR).

3.4.1.2 Registrované partnerství

Registrované partnerství je upraveno zákonem č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Jedná se o trvalé společenství dvou osob stejného pohlaví vzniklé způsobem stanoveným tímto zákonem. Partnerství **vzniká** projevem vůle dvou osob stejného pohlaví činěným formou souhlasného svobodného a úplného prohlášení těchto osob o tom, že spolu vstupují do partnerství. Osoby vstupující do partnerství činí prohlášení osobně před matričním úřadem.

Podmínky vstupu do partnerství:

- státní občanství ČR (alespoň jedna z osob)
- neexistence příbuzenství v přímé linii
- nesmí jít o sourozence
- věk 18 let
- plná způsobilost k právním úkonům
- nesmí být ve svazku manželském
- nesmí být v registrovaném partnerství

Partneři mají v partnerství stejné povinnosti a stejná práva. O záležitostech partnerského soužití rozhodují oba partneři společně. Partneři mají vzájemnou vyživovací povinnost.

Partnerství **zaniká** smrtí jednoho z partnerů (resp. prohlášením jednoho partnera za mrtvého), zrušením rozhodnutím sou-

du. Soud rozhodne o zrušení partnerství na návrh jednoho z partnerů, prokáže-li žalobce, že partnerský vztah již fakticky netrvá. Jestliže se k návrhu na zrušení partnerství druhý partner připojí, soud nezkoumá, zda partnerský vztah již fakticky netrvá, a rozhodne o zrušení partnerství.

3.4.2 Vztahy mezi rodiči a dětmi, rodičovská zodpovědnost

Rodičovská zodpovědnost je definována jako souhrn práv a povinností v následujících oblastech:

- péče o nezletilé dítě (zejména o jeho zdraví, tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj)
- zastupování nezletilého dítěte
- správa jmění dítěte

Rodičovská zodpovědnost náleží oběma rodičům. Při výkonu shora uvedených práv a povinností jsou rodiče povinni důsledně chránit zájmy dítěte, řídit jeho jednání a vykonávat nad ním dohled odpovídající stupni jeho vývoje. Mají právo užít přiměřených výchovných prostředků tak, aby nebyla dotčena důstojnost dítěte a jakkoli ohroženo jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj. Na výchově dítěte se podílí i manžel, který není rodičem dítěte, za předpokladu, že s ním žije ve společné domácnosti. Termín podílet se není totožný s rodičovskou zodpovědností, je to termín užší.

Dítě je povinno své rodiče ctít a respektovat. Dítě, které žije ve společné domácnosti s rodiči, je povinno podle svých schopností jim pomáhat. Je dále povinno přispívat i na úhradu společných potřeb rodiny, pokud má vlastní příjem, popřípadě majetek, kterého lze použít pro společné potřeby rodiny.

Nezletilé dítě má způsobilost k právním úkonům, které jsou svou povahou přiměřené rozumové a volní vyspělosti odpovídající jeho věku (§ 9 Obč. z.). Pokud dítě tuto způsobilost nemá, zastupují ho rodiče jako zákonní zástupci. Může ovšem dojít ke kolizi zájmů mezi rodiči a dětmi, popř. ke střetu zájmů dětí týchž rodičů. V takových případech soud ustanoví dítěti tzv. **kolizního**

opatrovníka (zpravidla orgán sociálně-právní ochrany dětí). Jmenní dítěte jsou rodiče povinni spravovat s péčí **řádného hospodáře**.

Brání-li rodiči ve výkonu jeho rodičovské zodpovědnosti závažná překážka a vyžaduje-li to zájem dítěte, může soud **pozastavit** výkon rodičovské zodpovědnosti. Nevykonává-li rodič řádně povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti a vyžaduje-li to zájem dítěte, soud jeho rodičovskou zodpovědnost **omezí**; přitom vždy konkrétně vymezí rozsah práv a povinností, na které se omezení vztahuje. Zneužívá-li rodič svou rodičovskou zodpovědnost nebo její výkon nebo ji závažným způsobem zanedbává, soud jej rodičovské zodpovědnosti **zbaví**. Dopustil-li se rodič úmyslného trestného činu proti svému dítěti či ke spáchání trestného činu své dítě mladší patnácti let použil, popřípadě se dopustil trestného činu jako spolupachatel, návodce či pomocník k trestnému činu spáchanému jeho dítětem, soud vždy posoudí, zda tu nejsou důvody pro zahájení řízení o zbavení rodičovské zodpovědnosti. Vyživovací povinnost rodiče vůči dítěti rozhodnutím soudu dle shora uvedeného nezaniká.

Zákon o rodině upravuje také problematiku určení rodičovství, která vychází ze staré římskoprávní zásady „*mater semper certa, sed pater incertus*“ (matka je vždy jistá, ale otec je nejistý). **Matkou** dítěte je žena, která dítě porodila. Určování otcovství je v našem právním řádu postaveno na konstrukci tří vyvratitelných domněnek (tzn. lze prokázat opak toho, co předpokládá domněnka). Narodí-li se dítě v době od uzavření manželství do uplynutí třístého dne po zániku manželství nebo po jeho prohlášení za neplatné, **považuje se za otce manžel matky**. Za otce se jinak považuje muž, jehož otcovství bylo určeno **souhlasným prohlášením rodičů** učiněným před matričním úřadem nebo soudem. Nedošlo-li k určení otcovství podle předchozích ustanovení, může dítě, matka i muž, který o sobě tvrdí, že je otcem, navrhnout, aby otcovství určil soud. Za otce se považuje muž, který s matkou dítěte souložil v době, od které neprošlo do narození dítěte méně než sto osmdesát a více než tři sta dnů, pokud jeho otcovství závažné okolnosti nevylučují.

3.4.3 Náhradní výchova

Péči o děti, o které se z různých důvodů nestarají rodiče, má na starosti stát. Tyto děti se umísťují buď do domácností vhodných a ochotných fyzických osob, nebo do státních, popř. církevních a jiných výchovných zařízení.

Vyžaduje-li to zájem dítěte, může soud svěřit dítě do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče, jestliže tato osoba poskytuje záruku jeho řádné výchovy a se svěřením dítěte souhlasí (tzv. **svěření dítěte do výchovy jiného občana**). Při výběru vhodné osoby dá soud přednost zpravidla příbuznému dítěte.

Osvojením (adopcí) vzniká mezi osvojitelem a osvojencem takový poměr, jaký je mezi rodiči a dětmi, a mezi osvojencem a příbuznými osvojitele poměr příbuzenský. Osvojitelé mají rodičovskou zodpovědnost při výchově dětí. O osvojení rozhoduje soud na návrh osvojitele. Může se uskutečnit, jsou-li splněny zákonem stanovené podmínky (nezletilost osvojence, zdravotní stav, přiměřený věkový rozdíl mezi osvojitelem a osvojencem, splnění tzv. preadopční péče apod.).

Rozlišujeme osvojení **zrušitelné** a **nezrušitelné**. Nezrušitelně osvojované dítě musí být starší jeden rok a takto mohou osvojovat buď manželé, nebo jeden z manželů, který žije s některým z rodičů dítěte v manželství, a nebo pozůstalý manžel po rodiči nebo osvojiteli dítěte. Výjimečně může takto osvojit i osamělá osoba, jestliže jsou jinak předpoklady, že toto osvojení bude plnit svoje společenské poslání. Zrušitelné osvojení může soud zrušit z důležitých důvodů na návrh osvojence nebo osvojitele.

Jestliže rodiče dítěte zemřeli, byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti, výkon jejich rodičovské zodpovědnosti byl pozastaven nebo nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu, ustanoví soud dítěti **poručníka**, který bude nezletilého vychovávat, zastupovat a spravovat jeho majetek místo jeho rodičů.

Vedle případu střetu zájmů zákonných zástupců a dítěte nebo mezi dětmi týchž rodičů navzájem, ohrožení majetkových zájmů dítěte, omezení rodičovské zodpovědnosti a řízení o osvojení ustanoví soud **opatrovníka** též v případech, kdy je to v zájmu dítěte z jiných důvodů třeba. Rozsah práv a povinností opatrovníka vymezí soud z hlediska účelu, pro který byl opatrovník ustanoven, aby ochrana zájmů nezletilého byla plně zajištěna.

Náhradní výchovu lze zajišťovat zejména **pěstounskou péčí**. Pěstoun ve vztahu k dítěti vykonává přiměřeně, tedy nikoliv zcela bezvýjimečně, práva a povinnosti rodičů. Tato péče vzniká a zaniká rozhodnutím soudu. Soud může zrušit pěstounskou péči jen z důležitých důvodů; učiní tak vždy, jestliže o to požádá pěstoun. Pěstoun nemá vyživovací povinnost k dítěti. Je povinen o dítě pečovat osobně. Dítě naproti tomu je povinno pomáhat podle svých schopností v domácnosti pěstouna, a pokud má už vlastní příjem, je povinno se podílet na úhradě potřeb společné domácnosti a rodiny. Stát pěstounovi vyplácí odměnu. Pěstounovi (má-li v péči nezletilé dítě) nebo zletilému dítěti pak stát také vyplácí příspěvek na úhradu potřeb dítěte.

Jestliže je výchova dítěte vážně ohrožena nebo vážně narušena a jiná výchovná opatření nevedla k nápravě nebo jestliže z jiných závažných důvodů nemohou rodiče výchovu dítěte zabezpečit, může soud nařídit **ústavní výchovu** nebo **dítě svěřit do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc**. Jestliže je to v zájmu nezletilého nutné, může soud nařídit ústavní výchovu nebo dítě svěřit do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc i v případě, že jiná výchovná opatření nepředcházela. Z důležitých důvodů může soud prodloužit ústavní výchovu až na jeden rok po dosažení zletilosti.

4. ZÁVĚR

V předchozích kapitolách byl podán komplexní přehled o platné právní úpravě v České republice, a to v rámci základních soukromoprávních odvětví. Nechybělo ani vysvětlení základních právních pojmů, institutů a další právní problematiky s tím spojené.

S ohledem na změnu politického režimu v roce 1989 a vývoj rodícího se demokratického právního státu byl právní řád ČR mnohokrát novelizován. V dnešní době je řada nedostatků či nepřesností stávající právní úpravy způsobena právě značnou novelizací. Závěrem nezbyvá než poznamenat, že právní řád ČR dozná v dohledné době zásadních změn, a to s příchodem rekonstrukce soukromého práva. Tyto zásadní změny beze sporu pocítí každý subjekt. Jejich hodnocení ponechejme budoucnosti.

5. POUŽITÉ ZDROJE

Gerloch, A. *Teorie práva*, 5. upr. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-233-2

Hendrych, D., a kol. *Právníký slovník*, 3. podstatně rozš. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-059-1

Klíma, K. *Státověda*, 2. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380-296-7

Klíma, K. *Ústavní právo*, 4. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-261-5

Fiala, J., Kindl, M., a kol. *Občanské právo hmotné*, 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-228-8

Kindl, M., Šíma, A., David, O. *Občanské právo procesní*, 2. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-098-7

Švarc, Z. a kol. *Základy obchodního práva*, 3. upr. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380-322-3

Hůrka, P., a kol. *Pracovní právo*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380-316-2

Plecitý, V., a kol. *Základy rodinného práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-139-7

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., *Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů*

Usnesení č. 2/1993 Sb., *o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů*

Zákon č. 40/1964 Sb., *občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů*

Zákon č. 99/1963 Sb., *občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů*

Zákon č. 120/2001 Sb., *o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů*

Zákon č. 182/2006 Sb., *o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů*

Zákon č. 513/1991 Sb., *obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů*

Zákon č. 262/2006 Sb., *zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů*

Zákon č. 94/1963 Sb., *o rodině, ve znění pozdějších předpisů*

Zákon č. 115/2006 Sb., *o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů*

Zákon č. 40/2009 Sb., *trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů*

Zákon č. 418/2011 Sb., *o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů*

Zákon č. 141/1961 Sb., *o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů*

Zákon č. 500/2004 Sb., *správní řád, ve znění pozdějších předpisů*

2. rozšířené a upravené vydání

Vydal: Benepal, a.s.

Vydáno v roce 2013

Sazba, grafické práce a tisk: Daniel Vrzal

PUBLIKACE JE SPOLUFINANCOVÁNA EVROPSKÝM
SOCIÁLNÍM FONDEM A STÁTNÍM ROZPOČTEM ČR.

Neprodejná publikace.